EIROPAS
KOMISIJA

Briselē, 24.10.2024.
COM(2024) 489 final

KOMISIJAS ZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM UN PADOMEI

par Eiropas Parlamenta un Padomes 2016. gada 11. maija Direktīvas (ES) 2016/800 par procesuālajām garantijām bērniem, kuri ir aizdomās turētie vai apsūdzētie kriminālprocesā, īstenošanu

Satura rādītājs

1. IEVADS 2
2. VISPĀRĪGS NOVĒRTĒJUMS 3
3. KONKRĒTI NOVĒRTĒJUMA PUNKTI 5
   - 3.1. Darbības joma (2. pants) un Eiropas apcietināšanas ordera process (17. pants) 5
   - 3.2. Definīcijas (3. pants) 7
   - 3.3. Tiesības uz informāciju (4. pants) 7
   - 3.4. Bērnu tiesības uz personas, kam ir vecāku atbildība, informēšanu (5. pants) 8
   - 3.5. Advokāta palīdzība (6. pants) 9
   - 3.6. Tiesības uz individuālu izvērtējumu (7. pants) 11
   - 3.7. Tiesības uz medicīnisku izmeklēšanu (8. pants) 12
   - 3.8. Nopratināšanas audiovizuālais ieraksts (9. pants) 13
   - 3.9. Brīvības atņemšanas ierobežošana (10. pants) 13
   - 3.10. Alternatīvi pasākumi (11. pants) 14
   - 3.11. Īpaša apiešanās brīvības atņemšanas gadījumā (12. pants) 14
   - 3.12. Lietu savlaicīga un rūpīga izskatīšana (13. pants) 16
   - 3.13. Tiesības uz privātās dzīves aizsardzību (14. pants) 16
   - 3.14. Bērnu tiesības uz to, ka procesa laikā viņus pavada personas, kam ir vecāku atbildība (15. pants) 17
   - 3.15. Bērnu tiesības ierasties un klātienē piedalīties viņu lietas izskatīšanā tiesā (16. pants) 17
   - 3.16. Tiesības uz juridisko palīdzību (18. pants) 18
   - 3.17. Tiesiskās aizsardzības līdzekļi (19. pants) 19
   - 3.18. Apmācība (20. pants) 19
   - 3.19. Datu vākšana (21. pants) 21
   - 3.20. Izmaksas (22. pants) 21
   - 3.21. Transponēšana (24. pants) 21
4. DIREKTĪVAS 6. PANTA PIEMĒROŠANA 22
5. SECINĀJUMS 24

1. IEVADS

Direktīvas (ES) 2016/800 par procesuālajām garantijām bērniem, kuri ir aizdomās turētie vai apsūdzētie kriminālprocesā[1] ("direktīva"), mērķis ir noteikt procesuālās garantijas, lai nodrošinātu, ka bērni, proti, personas, kas jaunākas par 18 gadiem un kas ir aizdomās turētie vai apsūdzētie kriminālprocesā, spēj saprast minēto procesu un sekot tam, kā arī efektīvi īstenot savas tiesības uz taisnīgu tiesu. Tās mērķis ir arī novērst recidīvu un veicināt tādu bērnu sociālo integrāciju, kas nonākuši konfliktā ar likumu.

Šajā direktīvā noteikto garantiju pamatā ir tiesības uz taisnīgu tiesu un tiesības uz aizstāvību, kā noteikts Eiropas Savienības Pamattiesību hartas[2] 47. un 48. pantā saistībā ar 24. pantu par bērna tiesībām, kurā noteikts princips, ka visās darbībās, kas attiecas uz bērniem, pirmkārt jāņem vērā bērna intereses.

Direktīva ir piektais instruments, kas pieņemts saskaņā ar Līguma par Eiropas Savienības darbību (LESD) 82. panta 2. punkta b) apakšpunktu, kurš nodrošina juridisko pamatu minimālo noteikumu pieņemšanai par "personas tiesībām kriminālprocesā". To piemēro 25 dalībvalstīs[3].

ES ir pieņēmusi šādas piecas citas direktīvas, kas vērstas uz aizdomās turēto un apsūdzēto personu tiesībām:

- Direktīva par tiesībām uz mutisko un rakstisko tulkojumu[4];
- Direktīva par tiesībām uz informāciju[5];
- Direktīva par tiesībām uz advokāta palīdzību un par tiesībām, kamēr atņemta brīvība, sazināties ar trešām personām[6];
- Direktīva par to, lai nostiprinātu konkrētus nevainīguma prezumpcijas aspektus un tiesības piedalīties klātienē lietas izskatīšanā[7]; kā arī
- Direktīva par juridisko palīdzību[8].

Šīs sešas procesuālo tiesību direktīvas palīdz stiprināt dalībvalstu savstarpējo uzticēšanos citu dalībvalstu krimināltiesību sistēmām un tādējādi veicināt nolēmumu savstarpēju atzīšanu krimināllietās.

---

[1] OV L 132, 21.5.2016., 1.–20. lpp.
[2] OV C 326, 26.10.2012., 391.–407. lpp.
[3] Saskaņā ar Protokolu Nr. 21 un Protokolu Nr. 22 attiecīgi Īrijai un Dānijai šī direktīva nav saistoša, un tāpēc tās šajā novērtējumā netiek ņemtas vērā.
[4] Direktīva 2010/64/ES par tiesībām uz mutisko un rakstisko tulkojumu kriminālprocesā (OV L 280, 26.10.2010., 1. lpp.).
[5] Direktīva 2012/13/ES par tiesībām uz informāciju kriminālprocesā (OV L 142, 1.6.2012., 1. lpp.).
[6] Direktīva 2013/48/ES par tiesībām uz advokāta palīdzību kriminālprocesā un Eiropas apcietināšanas ordera procesā, par tiesībām uz to, ka pēc brīvības atņemšanas informē trešo personu, un par tiesībām, kamēr atņemta brīvība, sazināties ar trešām personām un konsulārajām iestādēm (OV L 294, 6.11.2013., 1. lpp.).
[7] Direktīva (ES) 2016/343 par to, lai nostiprinātu konkrētus nevainīguma prezumpcijas aspektus un tiesības piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā kriminālprocesā (OV L 65, 11.3.2016., 1. lpp.).
[8] Direktīva (ES) 2016/1919 par juridisko palīdzību aizdomās turētajiem un apsūdzētajiem kriminālprocesā un pieprasītajām personām Eiropas apcietināšanas ordera procesā (OV L 297, 4.11.2016., 1. lpp.); labojums: OV L 91, 5.4.2017., 40. lpp.

Eiropas Komisija jau ir publicējusi īstenošanas ziņojumus par piecām direktīvām[9] saskaņā ar ziņošanas prasībām, kas noteiktas minētajos tiesību aktos. Šajā ziņojumā aplūkotās direktīvas 25. pantā ir līdzīgi noteikts, ka Komisijai ir jāsniedz ziņojums Eiropas Parlamentam un Padomei, izvērtējot, cik lielā mērā dalībvalstis veikušas pasākumus, kas vajadzīgi, lai izpildītu šo direktīvu, arī 6. panta piemērošanas novērtējumu, vajadzības gadījumā pievienojot tiesību aktu priekšlikumus.

Lai apkopotu informāciju par 6. panta praktisko piemērošanu, kā arī lai cita starpā apkopotu informāciju par to direktīvas noteikumu īstenošanu, kuriem vajadzīgi praktiski īstenošanas pasākumi, nevis tiesību aktu transponēšana, dalībvalstīm tika nosūtīta anketa. Atbildes sniedza 20 no 25 iesaistītajām dalībvalstīm.

Tāpēc šis ziņojums ir balstīts uz informāciju, ko dalībvalstis sniegušas Komisijai saistībā ar paziņojumu par valsts pasākumiem, ar kuriem transponē direktīvu, un attiecīgajiem skaidrojošajiem dokumentiem, kā arī uz papildu informāciju, kas sniegta, atbildot uz anketas jautājumiem, ciktāl šāda papildu informācija patiešām tika iesniegta. Informācija ir ņemta arī no Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūras[10] veiktajiem pētījumiem un no Komisijas finansētajiem pētījumiem, ko veikušas ārējas ieinteresētās personas[11].

Šajā ziņojumā tiks arī uzsvērti direktīvas noteikumi, kas paredz pieņemt praktiskus īstenošanas pasākumus, un tiks sniegts pārskats par dalībvalstu sniegto informāciju par šādu pasākumu pieņemšanu.

2. VISPĀRĪGS NOVĒRTĒJUMS

Saskaņā ar direktīvas 24. pantu dalībvalstīs līdz 2019. gada 11. jūnijam bija jāstājas spēkā normatīvajiem un administratīvajiem aktiem, kas vajadzīgi, lai izpildītu šo direktīvu, un tām bija pienākums par to nekavējoties informēt Komisiju.

Pieeja direktīvas transponēšanai dažādās dalībvalstīs atšķīrās to tiesu sistēmu strukturālo atšķirību dēļ. Var noteikt trīs vispārīgus pieeju veidus. **Pirmā dalībvalstu grupa** ir pieņēmusi īpašus juridiskus instrumentus par procesuālajām garantijām bērniem, piemēram, juvenālās justīcijas akta veidā, kas ir izveidots kā *lex specialis* attiecībā uz kriminālprocesa vispārējiem noteikumiem, kuri piemērojami visiem aizdomās turētajiem un apsūdzētajiem. **Otrā dalībvalstu grupa** ir izvēlējusies ieviest tādus grozījumus savos vispārējos procesuālajos noteikumos, t. i., vispārējos kriminālprocesa kodeksos, kas paredzēti tieši jautājumiem

[9] COM(2018) 857 final, COM(2018) 858 final, COM(2019) 560 final, COM(2021) 144 final un COM(2023) 44 final.

[10] Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūras pētījums (2022. gads), "*Children as suspects or accused persons in criminal proceedings – procedural safeguards*" ("Bērni kā aizdomās turētie vai apsūdzētie kriminālprocesā – procesuālās garantijas"), kas pieejams vietnē Children as suspects or accused persons in criminal proceedings — procedural safeguards | European Union Agency for Fundamental Rights (europa.eu).

[11] Sk., piemēram, *LA Child Project*, "*Legal aid for children in criminal proceedings: Report on current European national frameworks*" ("Juridiskā palīdzība bērniem kriminālprocesā: ziņojums par pašreizējām Eiropas valstu sistēmām"), kas pieejams vietnē https://lachild.eu/wp-content/uploads/2021/06/FINAL-LA-Child-European-report-EN.pdf; *CLEAR-Rights Project*, "*Practices and gaps in legal aid systems for children in Belgium, France, Hungary, Romania and The Netherlands*" ("Bērniem paredzētās juridiskās palīdzības sistēmu prakse un nepilnības Beļģijā, Francijā, Ungārijā, Rumānijā un Nīderlandē"), kas pieejams vietnē https://www.defenceforchildren.nl/media/6430/clear-rights_eu-review_en_fv.pdf.

attiecībā uz bērniem. **Trešā dalībvalstu grupa** paredz noteikumus par kriminālprocesu, kurā iesaistīti bērni, gan savos vispārīgajos kriminālprocesa kodeksos, gan citos juridiskajos instrumentos, kas attiecas uz procesu pret bērniem, kuri pastrādājuši nodarījumu, kas kvalificējams kā noziedzīgs nodarījums, un šāds process saskaņā ar valsts tiesību aktiem pats par sevi nav kvalificējams kā kriminālprocess. Šajās dalībvalstīs kriminālprocesa vispārīgie noteikumi uz bērniem attiecas tikai izņēmuma kārtā īpaši smagos gadījumos vai jau no 17 gadu vecuma, nevis no 18 gadu vecuma. Visos pārējos gadījumos bērniem, kuri ir pastrādājuši nodarījumu, kas kvalificējams kā noziedzīgs nodarījums, piemēro procesu, kuru attiecīgās dalībvalstis neatzīst par kriminālprocesu. Tāpēc šīs dalībvalstis neatzīst direktīvas piemērojamību šādam procesam. Tomēr, pamatojoties uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas izstrādātajiem *Engel* kritērijiem, ko Tiesa piemērojusi savā judikatūrā[12], var uzskatīt, ka šāds process ir uzskatāms par kriminālprocesu, kurš ietilpst direktīvas darbības jomā. Dažās no šīm dalībvalstīm tas ir radījis būtiskas problēmas saistībā ar to procedūras noteikumu, kas piemērojami bērniem šādā procesā, atbilstību direktīvas prasībām.

Bulgārija, Kipra, Čehija, Vācija, Grieķija, Horvātija un Malta[13] nepaziņoja transponēšanas pasākumus noteiktajā termiņā. Tāpēc 2019. gada jūnijā Komisija saskaņā ar LESD 258. pantu uzsāka pārkāpuma procedūru pret šīm septiņām dalībvalstīm. Turklāt Kipra 2020. gada maijā saņēma argumentētu atzinumu par transponēšanas pasākumu ilgstošu nepaziņošanu. Pēc tam visas septiņas minētās dalībvalstis paziņoja transponēšanas pasākumus.

Atbilstības problēmas saistībā ar pilnīgu un/vai pareizu direktīvas transponēšanu tika konstatētas visās dalībvalstīs. No septiņām lietām, kas 2019. gada jūnijā tika sāktas pret dalībvalstīm par transponēšanas pasākumu pilnīgu nepaziņošanu, līdz šim ir slēgtas četras lietas: pret Maltu, Kipru, Horvātiju un Čehiju[14]. Pārējās trīs dalībvalstis pašlaik saņem papildu oficiāla paziņojuma vēstuli[15] par transponēšanas pasākumu daļēju nepaziņošanu, kurā uzsvērtas atlikušās nepilnības transponēšanas procesā. Turklāt kopš 2023. gada jūlija Komisija ir arī uzsākusi pārkāpuma procedūras par transponēšanas pasākumu pilnīgu[16] vai daļēju[17] nepaziņošanu pret visām pārējām 18 dalībvalstīm. Trīs no šīm pārkāpuma procedūrām jau varētu atkal tikt slēgtas[18]. Tāpēc pašlaik saskaņā ar LESD 260. panta 3. punktu pret 18 dalībvalstīm tiek īstenotas aktīvas pārkāpuma procedūras par tādu valsts pasākumu daļēju nepaziņošanu, ar kuriem transponē direktīvu. Attiecībā uz paziņoto transponēšanas pasākumu atbilstību direktīvas noteikumiem ir veikts pētījums un sākotnējais

[12] Attiecībā uz Eiropas Cilvēktiesību tiesu sk. 1976. gada 8. jūnija spriedumu lietā *Engel un citi pret Nīderlandi*, 80.–82. punkts, un turpmāko judikatūru. Attiecībā uz Eiropas Kopienu Tiesu sk., piemēram, Tiesas (virspalāta) 2012. gada 5. jūnija spriedumu lietā C-489/10, *Bonda*, EU:C:2012:319, 37.ff punkts, un turpmāko judikatūru.
[13] Kipra (ats. Nr. INFR(2019)0175); Vācija (ats. Nr. INFR(2019)0183); Čehija (ats. Nr. INFR(2019)0180); Grieķija (ats. Nr. INFR(2019)0191); Horvātija (ats. Nr. INFR(2019)0203); Malta (ats. Nr. INFR(2019)0227).
[14] Kipra pirms lietas slēgšanas saņēma vēl vienu papildu argumentētu atzinumu.
[15] Vācija, Bulgārija, Grieķija.
[16] Luksemburga (ats. Nr. INFR(2024)2002); Spānija (ats. Nr. INFR(2023)2176); Itālija (ats. Nr. INFR(2023)2090).
[17] Polija (ats. Nr. INFR(2023)2127); Zviedrija (ats. Nr. 2023/2110); Ungārija (ats. Nr. 2023/2109); Slovākija (ats. Nr. 2023/2108); Rumānija (ats. Nr. INFR(2023)2107); Austrija (ats. Nr. INFR(2023)2106); Nīderlande (ats. Nr. INFR(2023)2089); Lietuva (ats. Nr. 2023/2074); Slovēnija (ats. Nr. 2021/2075); Igaunija (ats. Nr. 2021/2076); Latvija (ats. Nr. INFR(2023)2124); Francija (ats. Nr. INFR(2023)2125); Somija (ats. Nr. INFR(2023)2126); Beļģija (ats. Nr. INFR(2023)2136); Portugāle (ats. Nr. INFR(2023)2091).
[18] Rumānija, Slovēnija, Lietuva.

novērtējums. Komisija arī atbilstīgā termiņā veiks vajadzīgos pasākumus, lai novērstu šajā saistībā konstatētos trūkumus, uzsākot pārkāpuma procedūru saskaņā ar LESD 258. pantu.

Kopumā konstatēto trūkumu apmērs un raksturs atšķiras. Īpaši būtu jāuzsver trīs veidu atbilstības problēmas. Pirmais veids ir atbilstības problēmas saistībā ar dažiem direktīvas noteikumiem, kuras var uzskatīt par būtiskām, ņemot vērā to dalībvalstu skaitu, kuru transponēšanas procesā ir konstatēti vienādi trūkumi.

Otro vērā ņemamo atbilstības problēmu veidu var uzskatīt par īpaši problemātisku to ietekmes apmēra dēļ, jo bērniem, uz kuriem tās attiecas, faktiski ir liegta iespēja izmantot lielāko daļu vai pat visas tiesības un garantijas, uz kurām viņiem ir tiesības saskaņā ar direktīvu. Šāda veida problēmas it sevišķi rodas saistībā ar to, ka nepareizi ir transponēts direktīvas 2. pants, kurā noteikta direktīvas darbības joma, un 17. pants, kura mērķis ir nodrošināt, ka direktīvas 4., 5., 6. un 8. pantā, 10.–15. pantā un 18. pantā minētās tiesības *mutatis mutandis* tiek piemērotas bērniem, kas ir pieprasītās personas.

Trešais atbilstības problēmu veids ir saistīts ar to, ka netiek pievērsta uzmanība atšķirībām starp konkrētu galveno procesuālo tiesību standartu darbības jomu un raksturu attiecībā uz pieaugušiem aizdomās turētajiem un apsūdzētajiem un to darbības jomu un raksturu, kas direktīvā paredzēti attiecībā uz bērniem. Direktīvas 6. pantu, kas reglamentē advokāta palīdzību, kā arī 4. un 5. pantu, kas reglamentē tiesības uz informāciju, sevišķi ietekmē tas, ka netiek atzītas (un līdz ar to nav transponētas) dalībvalstīm noteiktās papildu juridiskās prasības attiecībā uz bērniem salīdzinājumā ar pieaugušajiem.

Tas, ka direktīvas noteikumi šādi nav pilnībā izpildīti, negatīvi ietekmē tajā paredzēto tiesību efektivitāti. Lai novērstu šo situāciju, Komisija turpinās īstenot visus atbilstīgos pasākumus, arī pārkāpuma procedūras saskaņā ar LESD 258. pantu vai 260. panta 3. punktu.

Šajā sakarā tiek arī atzīmēts, ka Eiropas Savienības Tiesa (Tiesa) nesen pieņēma pirmo spriedumu par direktīvas interpretāciju lietā C-603/22[19]. Lieta attiecās uz direktīvas piemērošanu kriminālprocesā Polijā pret trim bērniem (17 gadus veci).

3. KONKRĒTI NOVĒRTĒJUMA PUNKTI

3.1. Darbības joma (2. pants) un Eiropas apcietināšanas ordera process (17. pants)

Direktīvas **2. panta 1. punktā** ir noteikta direktīvas darbības joma – tā attiecas uz bērniem, kuri ir aizdomās turētie un apsūdzētie kriminālprocesā, līdz galīgajai jautājuma izšķiršanai. Tas nozīmē, ka direktīvu principā piemēro tūlīt pēc tam, kad bērns *de facto* kļūst par aizdomās turēto, kas var būt, piemēram, gadījumā, kad liecinieks vai cietušais ir viņu norādījis kā iespējamu noziedzīgā nodarījuma izdarītāju, neatkarīgi no tā, vai viņš jau ir atzīts par aizdomās turēto vai apsūdzēto ar iestāžu oficiālu darbību vai ir informēts par to, ka tiek turēts aizdomās vai tiek apsūdzēts par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu. Šī īpaši plašā

[19] 2024. gada 5. septembra spriedums lietā C-603/22, *M. S.* un citi, ECLI:EU:C:2024:685.

direktīvas darbības joma ir svarīga attiecībā uz konkrētām garantijām, piemēram, tiesībām uz privātās dzīves aizsardzību, kam jāstājas spēkā pat pirms bērna tiešas saskares ar izmeklēšanas iestādēm un viņa informēšanas par jebkādām aizdomām pret viņu. Jānorāda arī, ka, lai gan daži direktīvas noteikumi, piemēram, noteikumi par advokāta palīdzību, ir piemērojami tikai tad, kad bērns ir ticis informēts par to, ka viņš ir aizdomās turētais vai apsūdzētais, tas, ka kompetentās iestādes par to neinformē bērnu, pat ja tās faktiski jau uzskata viņu par aizdomās turēto, nekādi neatceļ bērna tiesības izmantot savas tiesības saskaņā ar direktīvu no brīža, kad viņš *de facto* tiek uzskatīts par aizdomās turēto. Šo argumentāciju Tiesa ir apstiprinājusi saistībā ar Direktīvas 2012/13/ES piemērošanu, un tā nodrošina, ka jebkāda kompetento iestāžu veikta pārraudzība attiecībā uz aizdomās turētā informēšanu par viņa statusu procesā neatņem šai personai tās tiesības.

Tomēr vairāk nekā trešdaļa dalībvalstu aizsardzības pasākumiem nav paredzējušas tādu pašu darbības jomu valsts līmenī. Dažas dalībvalstis direktīvu vai vismaz dažus tās noteikumus piemēro bērniem tikai tad, kad viņi ir oficiāli atzīti par aizdomās turētajiem vai apsūdzētajiem (dažās dalībvalstīs tie ietilpst "atbildētāja" jēdzienā) ar oficiālu darbību vai nonāk tiešā saskarē ar izmeklēšanas iestādēm, piemēram, ar policiju nopratināšanas laikā. Citas piemēro parastos kriminālprocesa noteikumus, kas īpaši neaizsargā bērnus gadījumos, kad viņi ir pastrādājuši sevišķi smagu noziegumu, vai kopumā no 17 gadu vecuma. Tāpēc šajās dalībvalstīs principā ne visi bērni gūst labumu no direktīvā paredzētajām tiesībām un garantijām. Atbilstība direktīvai šajās situācijās ir tikai gadījuma rakstura, ja pastāv līdzības starp konkrētām direktīvā paredzētajām garantijām pieaugušajiem un bērniem. Kopumā īpašas problēmas sagādā neatbilstības direktīvas darbības jomas transponēšanā, jo tās var faktiski liegt daudziem bērniem vienlaikus izmantot visus direktīvā paredzētos aizsardzības pasākumus. Jāatzīmē, ka daudzas problēmas konkrētu direktīvas materiālo normu transponēšanā ir saistītas ar tās darbības jomas nepareizu transponēšanu.

Tajās dalībvalstīs, kas nepiemēro valsts garantijas bērniem, pirms viņi ir oficiāli atzīti par aizdomās turētajiem vai apsūdzētajiem, ir arī atklājušās problēmas saistībā ar **2. panta 4. punkta** transponēšanu. Saskaņā ar 2. panta 4. punktu direktīva ir piemērojama bērniem, kuri, piemēram, sākotnēji bija liecinieki, bet nopratināšanas laikā izsaka sevi apsūdzošus apgalvojumus, tādējādi kļūstot par aizdomās turētajiem. Šādos gadījumos, kā paskaidrots 29. apsvērumā, nopratināšana ir jāaptur, līdz bērns tiek informēts par to, ka viņš ir aizdomās turētais vai apsūdzētais, un viņam tiek nodrošināta advokāta palīdzība. Šie pasākumi ir nepieciešami, lai, piemēram, nodrošinātu, ka šādi bērni zina, ka viņiem ir tiesības neliecināt pret sevi un tiesības klusēt, un var efektīvi izmantot šīs tiesības.

Saskaņā ar **2. panta 2. punktu** direktīva attiecas arī uz bērniem, kurus apcietina pēc citas dalībvalsts izdošanas lūguma, piemēram, pamatojoties uz Eiropas apcietināšanas orderi, no brīža, kad viņi tiek aizturēti izpildes dalībvalstī. Šāda direktīvas darbības jomas paplašināšana ir sīkāk izskaidrota direktīvas **17. pantā**, kurā precizētas tās tiesības un garantijas, kas būtu vienādi jāpiemēro visiem bērniem, kuri ir aizdomās turētie vai apsūdzētie neatkarīgi no tā, vai viņi gaida izdošanu vai ne.

Vairāk nekā trešdaļa no visām dalībvalstīm nav skaidri transponējušas 2. panta 2. punktu un līdz ar to nav uz bērniem, kuri gaida nodošanu, attiecinājušas dažas no 17. pantā noteiktajām nepieciešamajām tiesībām, piemēram, bērna tiesības uz to, ka viņu pavada persona, kam ir vecāku atbildība.

Pamatojoties uz **2. panta 3. punktu**, lielākā daļa direktīvā paredzēto tiesību joprojām attiecas arī uz bērniem, kas kļūst pilngadīgi pret viņiem ierosinātā kriminālprocesa laikā, ja kompetentās iestādes uzskata, ka tas būtu piemēroti, ņemot vērā visus lietas apstākļus, arī attiecīgās personas briedumu un neaizsargātību. No brīža, kad jaunietis sasniedz 21 gada vecumu, dalībvalstis var nolemt vairs nepiemērot direktīvu, pat ja process joprojām turpinās. Ievērojamā skaitā dalībvalstu ir konstatētas atbilstības problēmas saistībā ar šo noteikumu.

Dažās dalībvalstīs sodu noteikšana par salīdzinoši maznozīmīgiem nodarījumiem ir nevis tiesas ar jurisdikciju krimināllietās, bet citas iestādes kompetencē; brīvības atņemšanu nevar piemērot kā sodu par salīdzinoši maznozīmīgiem nodarījumiem, piemēram, ceļu satiksmes noteikumu pārkāpumiem, kas var tikt konstatēti, veicot ceļu satiksmes kontroli. Direktīvas **2. panta 6. punktā** ir noteikts, ka šādos gadījumos attiecībā uz maznozīmīgiem nodarījumiem un nodarījumiem, par kuriem kā sodu nevar piespriest brīvības atņemšanu, direktīva attiecas tikai uz procesu tiesā, kurai ir jurisdikcija krimināllietās, un ja bērnam ir atņemta brīvība.

Tomēr ievērojams skaits dalībvalstu nav nošķīrušas procesu par maznozīmīgiem nodarījumiem tiesās, kurām ir jurisdikcija krimināllietās, un procesu citās iestādēs vai arī negarantē direktīvā paredzētās tiesības, ja kā sodu par konkrētiem maznozīmīgiem nodarījumiem var piemērot brīvības atņemšanu. Tās nepaplašina valsts garantijas, lai aptvertu bērnus, kas tiek turēti aizdomās vai apsūdzēti par maznozīmīgiem nodarījumiem.

3.2. Definīcijas (3. pants)

Direktīvas **3. pantā** ir definēti galvenie jēdzieni, proti, jēdzieni "bērns", "persona, kam ir vecāku atbildība" un "vecāku atbildība". Tajā arī paredzēts, ka, ja nav skaidrs, vai persona ir sasniegusi 18 gadu vecumu, minētā persona tiek uzskatīta par bērnu. Šī ir prasība, kuru viena trešdaļa no visām dalībvalstīm nav skaidri transponējusi kriminālprocesa vajadzībām.

3.3. Tiesības uz informāciju (4. pants)

Direktīvas **4. panta 1. punktā** ir noteikts, kāda informācija ir jāsaņem bērnam, kas tiek turēts aizdomās vai apsūdzēts par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, un kurā konkrētā brīdī šī informācija ir jāsniedz. Tādējādi papildus viņu tiesībām saskaņā ar Direktīvu 2012/13/ES bērni būtu nekavējoties jāinformē par procesa norises vispārējiem aspektiem, piemēram, par nākamajiem procesuālajiem posmiem. Gandrīz puse dalībvalstu to skaidri neparedz.

Papildu informācija, kas jāsniedz nekavējoties, attiecas uz juridisko palīdzību un citām tiesībām, kas noteiktas direktīvas 5., 6. un 14. pantā un 15. panta 4. punktā un ko var un vajadzētu izmantot jau agrīnā procesa posmā. Informācija par tiesībām uz individuālu izvērtējumu, kā arī par citām tiesībām, kas noteiktas 8., 10. un 11. pantā, 15. panta 1. punktā, 16. un 19. pantā un kas atkarībā no dažādām tiesību sistēmām ir spēkā dažādos laikos, būtu jāsniedz pēc iespējas agrākā posmā. Visbeidzot, pastāv informācija, kas ir jāsniedz pēc brīvības atņemšanas, proti, informācija par tiesībām uz īpašu apiešanos brīvības atņemšanas laikā, kā paredzēts direktīvas 12. pantā.

Kopumā tikai dažas dalībvalstis pieprasa, lai to kompetentās iestādes pakāpeniski sniegtu visu vajadzīgo informāciju dažādos procesa posmos, kas norādīti direktīvā. Lielākajā daļā dalībvalstu sniedzamās informācijas apjoms ir ierobežotāks vai arī visa informācija par

piemērojamajām procesuālajām tiesībām un garantijām tiek sniegta kopā. Šāda visas informācijas sniegšana var viegli pārslogot bērnu. Proti, direktīvā paredzētās informācijas pakāpeniskās sniegšanas mērķis galvenokārt ir nodrošināt, ka bērni var pilnībā izmantot būtisko informāciju par konkrētām tiesībām tieši tad, kad šīs tiesības kļūst piemērojamas vai attiecināmas.

Daudzas dalībvalstis arī skaidri nepieprasa kompetentajām iestādēm sniegt informāciju bērniem vienkāršā un saprotamā valodā, kā noteikts **4. panta 2. punktā**. Citas dalībvalstis nav oficiāli ieviesušas bērniem īpaši pielāgotu paziņojumu par tiesībām, kurā būtu atsauce uz visām viņu tiesībām saskaņā ar direktīvu, kā tās ir transponētas valsts tiesību aktos, kā paredzēts **3. punktā**.

Šajā sakarā ir svarīgi atzīmēt, ka, apspriežoties par šo jautājumu, dažas no šīm dalībvalstīm norādīja, ka ir sagatavoti un praksē tiek izmantoti bērniem īpaši pielāgoti paziņojumi par tiesībām, tomēr nekāds attiecīgs pienākums nav transponēts valsts tiesību aktos, un tas rada atbilstības problēmu.

3.4. Bērnu tiesības uz personas, kam ir vecāku atbildība, informēšanu (5. pants)

Kā atgādināts direktīvas 22. apsvērumā, dalībvalstīm būtu jāinformē persona vai personas, kam ir vecāku atbildība (principā abi vecāki tiek uzskatīti par personām, kurām ir vecāku atbildība), par bērna procesuālajām tiesībām. Informācija būtu jāsniedz pēc iespējas ātrāk un tik detalizēti, cik nepieciešams, lai nodrošinātu procesa taisnīgu norisi un ļautu personai(-ām), kam ir vecāku atbildība, palīdzēt bērnam efektīvi īstenot savas tiesības. Šis princips ir nostiprināts direktīvas **5. panta 1. punktā**, bet lielākajā daļā dalībvalstu nav transponēts atbilstīgi direktīvai.

Dažas dalībvalstis nav nošķīrušas pienākumu informēt personu(-as), kam ir vecāku atbildība, par bērna tiesībām saskaņā ar direktīvu un pienākumu informēt šādu personu(-as) par to, ka bērnam ir atņemta brīvība. Pienākums informēt par to, ka bērnam ir atņemta brīvība, ir nostiprināts Direktīvas 2013/48/ES 5. panta 2. punktā, nevis aplūkojamajā direktīvā. Tomēr pastāv arī netiešas atbilstības problēmas. Tās ir saistītas ar 4. panta par bērna tiesībām uz informāciju nepareizu transponēšanu, jo dažās dalībvalstīs, kā minēts iepriekš, valsts tiesību aktos nav prasīts, lai bērnam tiktu sniegta visa informācija, kas viņam būtu jāsaņem saskaņā ar direktīvu. Personai(-ām), kam ir vecāku atbildība, vai citam atbilstīgam pieaugušajam, kuru bērns ir norādījis un kuru kā tādu ir apstiprinājusi kompetentā iestāde saskaņā ar **5. panta 2. punktu**, parasti ir jāsaņem tikai tāda pati (nepietiekama) informācija kā bērnam. Tas rada netiešas atbilstības problēmas daudzās dalībvalstīs.

Kopumā **21** dalībvalstī ir konstatētas atbilstības problēmas 5. panta 2. punkta transponēšanā attiecībā uz iecelšanu un informācijas sniegšanu citam atbilstīgam pieaugušajam. Papildus netiešās atbilstības problēmai, kas saistīta ar 4. pantu, atbilstības problēmas cita starpā izriet no tā, ka, no vienas puses, nav precīzi transponēti stingri ierobežoti iemesli, lai atkāptos no personas(-u), kam ir vecāku atbildība, primārajām tiesībām saņemt informāciju, vai no tā, ka, no otras puses, netiek atzīts cits atbilstīgs pieaugušais, ko bērns ir iecēlis par personu, kura ir līdzvērtīga personai, kam ir vecāku atbildība procesuālo tiesību un privilēģiju ziņā.

Pirmā problēma papildina atbilstības problēmas, kas konstatētas direktīvas **5. panta 3. punkta** transponēšanā; minētajā punktā ir paredzēta procedūra, kas jāievēro, ja vairs

nepastāv apstākļi, kas attaisno informācijas nesniegšanu personai(-ām), kam ir vecāku atbildība.

3.5. Advokāta palīdzība (6. pants)

Direktīvas **6. panta 1. punktā** ir atgādinātas un nostiprinātas tiesības uz advokāta palīdzību, kā noteikts Direktīvā 2013/48/ES. Lai gan pašlaik pret dalībvalstīm ir uzsāktas **9** pārkāpuma procedūras par Direktīvas 2013/48/ES nepareizu transponēšanu[20], ne par vienu no paziņotajiem direktīvas transponēšanas pasākumiem netika konstatēts, ka tie ierobežotu minētās tiesības. Tomēr dalībvalstu paziņotie transponēšanas pasākumi daudzos gadījumos neatbilst šīs direktīvas prasībām, kas noteiktas 6. panta turpmākajos punktos.

Direktīvas **6. panta 2. punktā** dalībvalstīm ir noteikts vispārējs pienākums nodrošināt, ka bērniem tiek sniegta advokāta palīdzība, lai viņi varētu efektīvi īstenot savas tiesības uz aizstāvību. Šajā kontekstā advokāta palīdzība ir jāsaprot kā juridiskais atbalsts un advokāta pārstāvība kriminālprocesā. Ja bērns vai persona, kam ir vecāku atbildība, nav iecēlis advokātu, tas ir jādara kompetentajām iestādēm.

Sīki izstrādātas procesuālās prasības, kuru mērķis ir nodrošināt, ka advokāta palīdzība tiek garantēta tā, lai būtu iespējama efektīva tiesību uz aizstāvību īstenošana, ir noteiktas 3.–8. punktā. Tomēr daudzās dalībvalstīs ne visas prasības ir transponētas saskaņā ar direktīvu (kā sīkāk izklāstīts tālāk tekstā). Tāpēc arī lielākajā daļā dalībvalstu tiesību sistēmu ne visos apstākļos tiek garantēta 6. panta 2. punktā noteiktā vispārējā principa ievērošana.

Piemēram, vairāk nekā puse dalībvalstu nav pilnībā transponējušas **6. panta 3. punktu**, kurā noteikts, ka dalībvalstīm ir jānodrošina, ka pēc tam, kad bērniem ir darīts zināms, ka viņi ir aizdomās turētie vai apsūdzētie, advokāta palīdzība bērniem tiek sniegta bez nepamatotas kavēšanās. Direktīvā ir nosaukti četri iespējamie visagrīnākie procesa brīži, kuros būtu jāpiesaista juridiskā palīdzība.

Dažās no šīm neatbilstīgajām dalībvalstīm juridiskā palīdzība vēl netiek nodrošināta brīdī, kad bērns nepārprotami jau ir aizdomās turētais izmeklēšanā, bet vēl nav atzīts par aizdomās turēto, jo aizdomās turētā jēdziens konkrētajā tiesību sistēmā nav atzīts. Tas ir saistīts ar direktīvas darbības jomas nepareizu transponēšanu[21]. Juridiskā palīdzība bez nepamatotas kavēšanās arī netiek nodrošināta visos gadījumos tajās dalībvalstīs, kurās procesu pret bērnu var reglamentēt ar parastajiem, nevis bērniem piemērojamajiem kriminālprocesa noteikumiem. Savukārt citās dalībvalstīs ir iespējams nodrošināt, ka bērnam tiek iecelts advokāts, bet nav nekādas juridiskās noteiktības attiecībā uz to, vai advokātam ir jābūt klāt un efektīvi jāpalīdz bērnam direktīvā noteikto konkrēto darbību laikā bez nepieciešamības bērnam pieprasīt advokāta klātbūtni/līdzdalību. Dažās tiesību sistēmās advokātiem ir tiesības izlemt, vai viņu klātbūtne ir nepieciešama vai nav, un tādējādi atteikties ierasties klātienē, savukārt direktīvā ir paredzēts, ka bērnam ir tiesības uz advokāta palīdzību klātienē. Līdzīgas atbilstības problēmas skar arī **6. panta 4. punkta** transponēšanu; minētajā punktā ir noteikts, ka nodrošināmās advokāta palīdzības ietvaros dalībvalstīm ir pienākums nodrošināt, ka

[20] Čehija (INFR(2021)2107), Itālija (INFR(2023)2006), Nīderlande (INFR(2023)2007), Slovākija (INFR(2023)2008), Slovēnija (INFR(2023)2010), Polija (INFR(2024)2073), Bulgārija (INFR(2024)2003), Igaunija (INFR(2021)2135), Ungārija (INFR(2021)2137).
[21] Sk. 3.1. iedaļu.

bērniem pirms nopratināšanas ir tiesības tikties ar advokātu privāti. Ir arī jānodrošina, ka advokāts ir klāt un var efektīvi piedalīties nopratināšanā un ka bērniem tiek nodrošināta advokāta palīdzība vismaz konkrētās izmeklēšanas vai pierādījumu vākšanas darbībās, kas paredzētas direktīvā. Daudzās dalībvalstīs advokāta klātbūtne un aktīva palīdzība ne vienmēr tiek prasīta visās šajās situācijās. Piemēram, dažas dalībvalstis negarantē privātu tikšanos ar advokātu pirms nopratināšanas.

Direktīvas **6. panta 5. punkts** garantē konfidencialitāti saziņai starp bērniem un viņu advokātu neatkarīgi no tā, kādā formā tā notiek, piemēram, tikšanās, sarakstes vai saziņas pa tālruni veidā. Tomēr ne visas dalībvalstis ir skaidri paplašinājušas konfidencialitātes darbības jomu, lai attiecinātu to uz visa veida saziņu.

Jāatzīmē, ka tiesības uz advokāta palīdzību nav absolūtas. Direktīvā ir paredzēti divi iemesli, lai atkāptos no noteikumiem par advokāta palīdzību: viens ir balstīts uz samērīgumu (6. panta 6. punkts) un otrs – uz ārkārtas un pagaidu vajadzību (6. panta 8. punkts).

Ja tas ir saskaņā ar tiesībām uz taisnīgu tiesu, dalībvalstis saskaņā ar **6. panta 6. punktu** var atkāpties no advokāta palīdzības sniegšanas, ja tā nebūtu samērīga, ņemot vērā lietas apstākļus. Tādējādi, lai piemērotu atkāpi samērīguma apsvērumu dēļ, ir jāizvērtē katrs gadījums atsevišķi, ņemot vērā (bet ne tikai) iespējamā noziedzīgā nodarījuma smagumu, lietas sarežģītību un pasākumus, ko varētu veikt attiecībā uz šādu nodarījumu. Jebkurā gadījumā galvenajam apsvērumam vienmēr ir jābūt bērna interesēm, un bērniem vienalga ir jāsaņem advokāta palīdzība, kad viņi tiek nogādāti kompetentā tiesā vai pie kompetentā tiesneša, kas lemj par aizturēšanu, kā arī aizturēšanas laikā. Svarīgi ir tas, ka brīvības atņemšanu nedrīkst piespriest kā krimināsodu arī tad, ja advokāta palīdzības trūkums ir ietekmējis bērna spēju efektīvi izmantot savas tiesības uz aizstāvību.

Lielākā daļa dalībvalstu ir šo iespēju kaut kādā veidā izmantojusi, bet ne vienmēr pilnībā ievērojot direktīvu. Piemēram, daudzas dalībvalstis nav noteikušas ierobežojumus attiecībā uz apstākļiem, kādos šī uz samērīguma principu balstītā atkāpe ir ierobežota tādā pašā mērā kā direktīvā. Proti, dažas dalībvalstis neprasa patiesi izvērtēt katru gadījumu atsevišķi, ņemot vērā visus lietas apstākļus. Tā vietā tās piemēro atkāpes iespēju, pamatojoties tikai uz vispārīgiem kritērijiem, piemēram, nodarījuma smagumu. Ar to nepietiek, lai garantētu bērna interešu ievērošanu, jo var būt apstākļi, kas saistīti ar bērna īpašu neaizsargātību vai brieduma pakāpi un kas ietekmē bērna spēju pienācīgi saprast procesu un piedalīties tajā, un tāpēc atkāpe no advokāta palīdzības sniegšanas nebūtu atbalstāma pat tad, ja ir izpildīti konkrēti vispārīgi kritēriji.

Dalībvalstis nedrīkst arī atkāpties no advokāta palīdzības nodrošināšanas tikai tāpēc vien, ka advokāts laikus neierodas uz konkrētu izmeklēšanas vai pierādījumu vākšanas darbību, piemēram, nopratināšanu, kurā parasti ir jānodrošina palīdzība. Direktīvas **6. panta 7. punktā** ir noteikts, ka šādos gadījumos kompetentās iestādes atliek lēmuma pieņemšanu uz saprātīgu laikposmu, lai advokāts varētu ierasties. Ja bērns nav uzaicinājis advokātu, iestādēm būtu jāatliek darbība līdz brīdim, kad tās ir nodrošinājušas bērnam advokātu.

Tomēr, kā atzīmēts diskusijās par 3. un 4. punktu, dažās dalībvalstīs netiek stingri prasīts, lai bērnam visos direktīvā paredzētajos gadījumos tiktu nodrošināta advokāta palīdzība. Tas ietekmē arī 6. panta 7. punkta transponēšanu.

Runājot par atkāpēm no prasības nodrošināt advokāta palīdzību, pamatojoties uz nepieciešamību, **6. panta 8. punkts** ļauj dalībvalstīm ārkārtas apstākļos un tikai pirmstiesas stadijā uz laiku veikt izmeklēšanas vai pierādījumu vākšanas darbības bez advokāta klātbūtnes direktīvā noteiktu nepārvaramu iemeslu dēļ. Tie ietver, piemēram, steidzamu nepieciešamību novērst smagas negatīvas sekas personas dzīvībai, brīvībai vai fiziskajai neaizskaramībai vai iegūt svarīgus pierādījumus par smagu noziedzīgu nodarījumu. Protams, šādu atkāpi var piemērot tikai tad, ja to pamato konkrētā gadījuma īpašo apstākļu novērtējums, arī attiecībā uz jebkādu īpašu neaizsargātību, kas var būt bērnam, un ņemot vērā bērna intereses. Svarīgi ir tas, ka jebkurš lēmums par šādas atkāpes piemērošanu ir jāpieņem tiesu iestādei vai tam ir jābūt pārsūdzamam tiesā.

Lielākā daļa dalībvalstu paredz šādu atkāpes iespēju, bet ne vienmēr pilnībā ievērojot direktīvu. Dažas paredz plašāku pamatojumu pagaidu atkāpei vai neņem vērā direktīvā noteikto "steidzamības" prasību. Tas rada problēmas, jo šādas atkāpes no advokāta palīdzības nodrošināšanas vienmēr ir saistītas ar potenciālu risku bērna tiesību uz aizstāvību efektīvai īstenošanai, un tās būtu jāpiemēro tikai un vienīgi saskaņā ar stingriem ierobežojumiem. Jo īpaši, bērni var netīši apsūdzēt paši sevi vai nu tāpēc, ka nav pilnībā sapratuši savas tiesības klusēt un neliecināt pret sevi, vai tāpēc, ka jūtas iebiedēti un spiesti atbildēt uz jautājumiem.

3.6. Tiesības uz individuālu izvērtējumu (7. pants)

Kriminālprocesā pret bērniem ir ļoti svarīgi viņus izvērtēt individuāli, lai noteiktu viņu īpašās vajadzības saistībā ar aizsardzību, izglītību, apmācību un sociālo iekļaušanu. Tas ir paredzēts **7. panta 1. un 2. punktā**. Kā noteikts 2. punktā, individuālajā izvērtējumā it sevišķi ir jāņem vērā bērna personība, brieduma pakāpe, bērna ekonomiskais, sociālais un ģimenes stāvoklis un jebkādi īpaši bērna neaizsargātības faktori, piemēram, mācīšanās grūtības un saziņas grūtības.

Izvērtējuma rezultātus nekad nevajadzētu izmantot kā pret bērniem vērstus neoficiālus kontekstuālus "pierādījumus", un tie būtu jāizmanto tikai, lai saskaņā ar **7. panta 4. punktu** noteiktu, vai un cik lielā mērā viņiem kriminālprocesā būtu vajadzīgi īpaši pasākumi, kā arī lai noteiktu kriminālatbildības apmēru un konkrēta soda vai izglītojoša pasākuma piemērotību.

Vismaz pusē dalībvalstu valsts noteikumi par individuālu izvērtējumu veikšanu un to mērķi neatbilst direktīvas noteikumiem. Attiecībā uz tiesību uz individuālu izvērtējumu piemērojamības personām transponēšanu atbilstības problēma rodas dalībvalstīs, kurās netiek prasīts individuāli izvērtēt visus bērnus, piemēram, bērnus, kas ir vecāki par 17 gadiem, vai kurās neparedz individuālu izvērtējumu veikšanu visu veidu lietās, piemēram, gadījumos, kad tiesvedību reglamentē parastie kriminālprocesa noteikumi, nevis noteikumi, kas attiecas uz bērniem. Tas ir saistīts ar direktīvas darbības jomas nepareizu transponēšanu[22]. Turklāt dažas dalībvalstis ir individuālo izvērtējumu noteikušas nevis par obligātu, bet gan par izvēles noteikumu, kuru veic pēc prokuratūras ieskatiem. Šādos gadījumos nav juridiskās noteiktības par to, ka individuālais izvērtējums tiks veikts visos gadījumos, kad to paredz direktīva, pat ja nesaistošas norādes mudina prokurorus ievērot direktīvas principus. Turklāt dažās dalībvalstīs veicamā izvērtējuma materiālā darbības joma ir ierobežotāka, nekā paredzēts direktīvā. Bieži

[22] Sk. 3.1. iedaļu.

vien nav arī noteikts, kā tiks vākta visa nepieciešamā un būtiskā informācija gadījumos, kad citas attiecīgās iestādes, piemēram, bērnu aizsardzības dienesti, to vēl nav izdarījušas.

Attiecībā uz individuālā izvērtējuma mērķi un tā nozīmi lēmumu pieņemšanā, izmantojot kriminālprocesu, dalībvalstis valsts tiesību aktos bieži vien nav iekļāvušas skaidrus noteikumus. Ja mērķis ir noteikts valsts tiesību aktos, tas galvenokārt aprobežojas ar informēšanu par lēmumiem par notiesāšanu. Ja individuālā izvērtējuma rezultāti netiek ņemti vērā visos galvenajos lēmumos, kas skar bērnu visā procesa laikā, tad ir ļoti ierobežota tā kā galvenā instrumenta funkcija, proti, nodrošināt, lai process būtu bērniem draudzīgs un balstīts uz bērna interesēm.

Lai nodrošinātu, ka individuālā izvērtējuma rezultāti praksē jau pirmstiesas stadijā var pozitīvi ietekmēt svarīgākos lēmumus, kas pieņemti attiecībā uz bērnu, **5. punktā** ir noteikts, ka šādu izvērtējumu veic visagrākajā piemērotajā procesa stadijā un saskaņā ar **6. punktu** – vēlākais, pirms apsūdzības oficiālās uzrādīšanas. Tikai ārkārtas apstākļos, piemēram, ja bērns ir aizturēts un ja individuālā izvērtējuma ziņojuma gaidīšana nevajadzīgi pagarinātu šo aizturēšanu, izvērtējumu var iesniegt vien tiesas sēdes sākumā tiesā. Direktīvas 38. apsvērumā ir skaidrots, ka to pasākumu vai lēmumu piemērotību un efektivitāti, kas pieņemti, pirms veikts individuālais izvērtējums, varētu pārskatīt, kad individuālais izvērtējums kļūst pieejams.

Lai gan lielākā daļa dalībvalstu paredz, ka individuālajam izvērtējumam jābūt pieejamam vēlākais pirms apsūdzības uzrādīšanas vai vismaz līdz tiesas sēdes sākumam tiesā, lielākajā daļā transponēšanas pasākumu šis agrākais piemērotais laiks nav sīkāk precizēts.

Pat tad, ja individuālie izvērtējumi tiek veikti visagrīnākajā piemērotajā procesa stadijā, tie var būt nekvalitatīvi, jo tikai dažas dalībvalstis skaidri pieprasa, lai bērns un attiecīgā gadījumā persona(-s), kam ir vecāku atbildība, būtu cieši iesaistīti izvērtēšanā vai lai izvērtējums tiktu atjaunināts visa procesa laikā, ja tam ir iemesls, kā noteikts **7. panta 7. un 8. punktā**. Turklāt dažās dalībvalstīs nav efektīvi reglamentēts, kas un no kādiem avotiem vāc nepieciešamo/būtisko informāciju gadījumos, kad informācija par bērnu un viņa apstākļiem vēl nav viegli pieejama no citām attiecīgajām iestādēm, piemēram, bērnu aizsardzības dienestiem. Tas ietekmē atbilstību prasībai, ka individuālie izvērtējumi ir jāveic kvalificētam personālam, cik iespējams, izmantojot daudznozaru pieeju minētajās dalībvalstīs. Saskaņā ar **7. panta 9. punktu** dalībvalstis var atkāpties no pienākuma veikt individuālu izvērtējumu, ja tas ir saderīgi ar bērna interesēm un pamatoti, ņemot vērā lietas konkrētos apstākļus, piemēram, to, vai bērnam nesen jau ir veikts individuāls izvērtējums. Lai gan lielākā daļa dalībvalstu, kuras izvēlējās paredzēt šo atkāpes iespēju, ir to darījušas saskaņā ar direktīvu, dažās no tām nav juridiski prasīts izvērtēt katru gadījumu atsevišķi, lai to piemērotu.

3.7. Tiesības uz medicīnisku izmeklēšanu (8. pants)

Lai aizsargātu tāda bērna veselību un personas neaizskaramību, kuram ir atņemta brīvība, direktīvas **8. panta 1. punktā** ir noteikts, ka dalībvalstīm ir jānodrošina, ka šādiem bērniem bez liekas kavēšanās ir tiesības uz profesionālu un pēc iespējas saudzīgāku medicīnisku izmeklēšanu, ko saskaņā ar 3. punktu veic vai nu pēc kompetento iestāžu, vai bērna, viņa

advokāta vai personas, kam ir vecāku atbildība, iniciatīvas un ko reģistrē rakstiski (sk. **4. punktu**) un vajadzības gadījumā atjaunina (sk. **5. punktu**). Šādas izmeklēšanas mērķis ir novērtēt bērna vispārējo garīgo un fizisko stāvokli un jo īpaši, kā norādīts **2. punktā**, viņa spēju tikt pakļautam nopratināšanai, citām izmeklēšanas vai pierādījumu vākšanas darbībām vai jebkādiem pasākumiem, kas veikti vai paredzēti attiecībā uz bērnu, piemēram, ilgstošai brīvības atņemšanai pirmstiesas apcietinājumā. Izmeklēšana ir arī nepieciešama, lai noteiktu, vai jāsniedz medicīniskā palīdzība (sk. **4. punktu**).

Lai gan visas dalībvalstis paredz iespēju veikt noteikta veida medicīnisko izmeklēšanu gadījumos, kad bērnus ir aizturējusi policija vai viņi ir pirmstiesas apcietinājumā, šādas izmeklēšanas ne vienmēr ir jāveic bez liekas kavēšanās.

Daudzās tiesību sistēmās nav arī skaidri paredzēts, ka medicīniskās izmeklēšanas rezultāti ir jāņem vērā, lai noteiktu, vai bērnam var piemērot konkrētas procesuālas/piespiedu darbības. Tas, vai šajā nolūkā pieprasīt medicīnisko dokumentāciju, bieži tiek atstāts kompetento izmeklēšanas iestāžu ziņā, un tas neatbilst direktīvas noteikumiem.

3.8. Nopratināšanas audiovizuālais ieraksts (9. pants)

Bērni, kuri ir aizdomās turētie vai apsūdzētie kriminālprocesā, ne vienmēr spēj izprast uz viņiem attiecinātās nopratināšanas saturu. Lai nodrošinātu šādu bērnu pietiekamu aizsardzību, policijas vai citu tiesībaizsardzības iestāžu veikta bērnu nopratināšana kriminālprocesa laikā ir audiovizuāli jāieraksta, ja tas ir samērīgi konkrētajā gadījumā, kā noteikts **9. panta 1. punktā**. Kompetentajām iestādēm, kas atbild par nopratināšanu, jo īpaši būtu jāņem vērā tas, vai advokāts ir klāt vai nav un vai bērnam ir atņemta brīvība, un jānodrošina, ka bērna intereses vienmēr ir galvenais apsvērums.

Ja valsts tiesību aktos šāda ierakstīšana ir paredzēta, pamatojoties tikai uz konkrētiem vispārīgiem kritērijiem, un nav prasīts ņemt vērā lietas īpašos apstākļus, piemēram, to, vai bērnam ir intelektuāla vai psihosociāla invaliditāte, kas varētu pamatot audiovizuāla ieraksta veikšanu, ir apšaubāms, vai transponēšana atbilst direktīvas noteikumiem. Nepietiekama tehniskā infrastruktūra nav pietiekams pamats, lai atkāptos no noteikumiem par audiovizuāliem ierakstiem, kas paredzēti direktīvā. Sistēmisku ieguldījumu trūkumu atbilstošā tehniskajā infrastruktūrā nevar uzskatīt par ārkārtēju nepārvaramu tehnisku problēmu, kas attaisnotu atkāpi no direktīvas noteikumiem par audiovizuālo ierakstu veikšanu. Kopumā šādas problēmas saistībā ar 9. panta transponēšanu ir konstatētas divās trešdaļās dalībvalstu.

3.9. Brīvības atņemšanas ierobežošana (10. pants)

Bērni atrodas īpaši neaizsargātā situācijā, kad viņiem tiek atņemta brīvība, it sevišķi, kad bērnus ir aizturējusi policija vai viņi ir pirmstiesas apcietinājumā. Jebkāda brīvības atņemšana rada iespējamu kaitējuma risku attiecībā uz viņu fizisko, garīgo un sociālo attīstību, kā arī sekmīgu reintegrāciju sabiedrībā. Tāpēc direktīvā ir noteikti divi galvenie principi, kas kompetentajām iestādēm jāievēro, piemērojot brīvības atņemšanu.

Pirmais princips ir tāds, ka brīvības atņemšana bērnam jebkurā procesa posmā ir jāierobežo līdz īsākajam piemērotajam laikposmam, pienācīgi ņemot vērā bērna vecumu un individuālo situāciju, kā arī lietas konkrētos apstākļus (**10. panta 1. punkts**). Otrais princips ir tāds, ka

brīvības atņemšanai, it īpaši aizturēšanai, vienmēr ir jābūt galējam līdzeklim un ka pirmstiesas apcietinājuma piemērošanai ir jābalstās uz pamatotu lēmumu, kas pieņemts bez liekas kavēšanās un ko periodiski var pārskatīt tiesā saprātīgos intervālos (**10. panta 2. punkts**).

Vairāk nekā trešdaļa dalībvalstu vai nu pirmo, vai arī otro principu nav transponējušas tā, lai būtu pilnībā ievērota direktīva. Šajā sakarā liela nozīme ir tādām atbilstības problēmām, kuras atkārtojas, arī direktīvas darbības jomas nepareizai transponēšanai[23] un tam, ka daudzu dalībvalstu tiesību aktos nav skaidri noteiktas juridiskas prasības kompetentajām iestādēm veikt rūpīgus izvērtējumus katrā atsevišķā gadījumā, ņemot vērā bērna konkrētos apstākļus un konkrēto gadījumu, it sevišķi nolūkā noteikt alternatīvo pasākumu iespējamo piemērotību[24].

3.10. Alternatīvi pasākumi (11. pants)

Direktīvas **11. pantā** ir noteikts, ka dalībvalstīm jānodrošina, ka bērniem, ja iespējams, tiek piemēroti pasākumi, kas ir alternatīvi apcietinājumam, nevis tiek atņemta brīvība. Šādi alternatīvi pasākumi varētu ietvert aizliegumu bērnam atrasties konkrētās vietās, pienākumu bērnam uzturēties konkrētā vietā, ierobežojumus attiecībā uz kontaktēšanos ar noteiktām personām, pienākumus pieteikties kompetentajās iestādēs, dalību izglītības programmās vai, ja bērns tam piekritis, dalību terapeitiskās vai atkarības ārstēšanas programmās (sk. 46. apsvērumu).

Lielākā daļa dalībvalstu paredz šādus alternatīvus pasākumus, taču pasākumu veids dažādās dalībvalstīs un pat šo dalībvalstu reģionos ir atšķirīgs. Tikai dažas dalībvalstis negarantē vairāk nekā viena alternatīva pasākuma pieejamību valsts tiesību aktos vai arī negarantē alternatīvas visiem bērniem.

Šajā sakarā ir svarīgi atzīmēt, ka direktīvā alternatīvie pasākumi ir minēti daudzskaitlī, kas nozīmē, ka tiesību aktos vajadzētu būt paredzētam vairāk nekā vienam iespējamam alternatīvam pasākumam, ņemot vērā plašo iespējamo pasākumu klāstu, no kuriem dalībvalstis principā var izvēlēties. Tomēr tieši no tiesu prakses ir atkarīga galvenā uzdevuma īstenošana, proti, ir jāpanāk, lai bērni patiesi gūst labumu no šādu alternatīvu pasākumu piemērošanas, un šīs tiesu prakses rezultāti dažādās dalībvalstīs atšķiras.

3.11. Īpaša apiešanās brīvības atņemšanas gadījumā (12. pants)

Direktīvas **12. panta 1. punktā** ir noteikts, ka bērni, kas ir apcietināti, tiek nošķirti no pieaugušajiem, ja vien netiek uzskatīts, ka pretēja rīcība ir bērna interesēs. Tāpat **12. panta 2. punktā** ir noteikts, ka bērnus, kurus aizturējusi policija, nošķir no pieaugušajiem, izņemot gadījumus, kad tas nav bērna interesēs vai kad izņēmuma apstākļos praksē tas nav iespējams. Šī iespēja piemērot atkāpi var attiekties uz gadījumiem mazapdzīvotos apgabalos, kur policijas iecirkņi nav aprīkoti ar atsevišķām bērniem paredzētām telpām, jo tie saskaras ar ļoti nedaudziem gadījumiem, kuros iesaistīti bērni. Tomēr šādos apstākļos bērni ir jātur kopā ar pieaugušajiem veidā, kas atbilst bērna interesēm.

[23] Sk. 3.1. iedaļu.
[24] Sk. 3.6. iedaļu par tiesībām uz individuālu izvērtējumu.

Šie principi nav pilnībā ievēroti aptuveni trešdaļas dalībvalstu tiesību aktos. Attiecībā uz iespēju piemērot atkāpi jānorāda arī uz atšķirību starp noteikumiem par nošķiršanu gadījumā, kad bērnus ir aizturējusi policija, un pirmstiesas apcietinājumā. Par pirmstiesas apcietinājumu direktīvā ir noteikts, ka kopīgu izmitināšanu var organizēt tikai tad, ja bērna interesēs faktiski nav viņu turēt atsevišķi. Strukturālas problēmas aizturēšanas infrastruktūras pielāgošanā nav pamatots iemesls atkāpei no šā noteikuma.

Ir arī konstatēti vairāki gadījumi, kad dalībvalstu centieni transponēt **12. panta 3. un 4. punktu** vājināja bērna tiesību tikt turētam atsevišķi no pieaugušajiem ievērošanu, pat jauniešiem, kuri tikko sasnieguši 18 gadu vecumu.

Panta 3. un 4. punkts reglamentē atbalstošāka un aizsargājošāka bērnu aizturēšanas režīma paplašināšanu, attiecinot to arī uz tiem bērniem, kuri kļūst pilngadīgi aizturēšanas laikā (vismaz līdz 21 gada vecuma sasniegšanai). Dažās dalībvalstīs problēma ir tāda, ka kopēja izmitināšanas vieta faktiski ir paredzēta pēc noklusējuma, nevis atkarīga no katra gadījuma izvērtēšanas, ņemot vērā to bērnu intereses, ar kuriem jaunietis tiktu turēts kopā. Citās dalībvalstīs valsts tiesību aktos ir paredzēts, ka jaunieši tiktu turēti nošķirti gan no bērniem, gan citiem pieaugušajiem, bet juridiskā nenoteiktība attiecībā uz šo interpretāciju saglabājas.

Papildus izmitināšanai nošķirti no pieaugušajiem ir vajadzīgi arī citi īpaši aizsardzības un atbalsta pasākumi, lai nodrošinātu bērnu labbūtību un reintegrācijas spējas, jo īpaši gadījumos, kad uz viņiem attiecas pirmstiesas apcietinājums. Tādēļ **12. panta 5. punktā** ir noteikts, ka dalībvalstīm jāveic atbilstīgi pasākumi piecās būtiskās jomās attiecībā uz bērniem pirmstiesas apcietinājumā, kas cita starpā nodrošina, ka viņi efektīvi īsteno tiesības uz ģimenes dzīvi, regulāri kontaktējoties un sazinoties ar vecākiem, ģimeni un draugiem. Šādiem pasākumiem attiecīgā gadījumā un attiecīgā mērā būtu jāattiecas arī uz situācijām, kad bērnus ir aizturējusi policija, un, ja tas paredzēts valsts tiesību aktos, citām brīvības atņemšanas situācijām.

Visas dalībvalstis ir pieņēmušas pasākumus, arī tiesību aktus, kuru mērķis vismaz zināmā mērā ir nodrošināt bērnu veselību brīvības atņemšanas laikā. Citas prasības, piemēram, nodrošināt bērnu reliģijas vai ticības brīvības ievērošanu, galvenokārt tiek īstenotas ar vispārīgiem noteikumiem par reliģijas brīvības aizsardzību. Daudzas dalībvalstis arī paziņoja par vispārējiem valsts tiesību aktu noteikumiem, kas paredz tiesības uz cieņpilnu attieksmi un attieksmi, kas atbilst piemērojamajiem cilvēktiesību standartiem.

Daudzās dalībvalstīs paziņotie transponēšanas pasākumi (daļēji) nav pietiekami, lai sasniegtu direktīvā paredzētos standartus. Tas saistīts ar kādu no šādiem iemesliem: pasākumi nav pietiekami konkrēti vai tos nevar uzskatīt par efektīviem, lai nodrošinātu direktīvā paredzētās tiesības un standartus, tie nav pietiekami, lai aptvertu visus direktīvā noteiktos galvenos mērķus vai brīvības atņemšanas veidus vajadzīgajā apmērā, vai neaptver visus bērnus, kuriem atņemta brīvība (direktīvas darbības jomas neatbilstīgas transponēšanas sekas). Pēc apspriešanās vairākas dalībvalstis arī norādīja, ka pastāv papildu praktiski īstenošanas pasākumi, piemēram, atbalsta un izglītības programmu izveide, ko brīvprātīgi regulārā vai *ad hoc* kārtībā piedāvā attiecīgie sociālie vai izglītības dienesti, un dažas uzsvēra individuālo attieksmi pret katru bērnu. Tomēr kopumā tika konstatēts, ka lielākā daļa dalībvalstu nav pierādījusi, ka 12. panta 5. punkts ir pilnībā transponēts.

Tāpat aptuveni puse dalībvalstu nav pieņēmušas īpašus pasākumus, lai nodrošinātu, ka bērni, kuriem ir atņemta brīvība, pēc iespējas ātrāk var tikties ar personu, kurai ir vecāku atbildība, kas tām ir vismaz jācenšas darīt saskaņā ar direktīvas **12. panta 6. punktu**.

3.12. Lietu savlaicīga un rūpīga izskatīšana (13. pants)

Direktīvas **13. panta 1. un 2. punktā** ir noteikts, ka dalībvalstis veic visus atbilstīgos pasākumus, lai nodrošinātu, ka kriminālprocess, kurā iesaistīti bērni, tiek izskatīts steidzamības kārtā un ar pienācīgu rūpību un ka apiešanās ar bērniem vienmēr notiek, aizsargājot viņu cieņu, un atbilst viņu vecumam, brieduma pakāpei un izpratnes līmenim, un ņemot vērā jebkādas īpašās vajadzības, arī jebkādas saziņas grūtības, kādas bērniem var būt.

Tāpat kā saistībā ar īpašiem pasākumiem attiecībā uz bērniem, kuriem ir atņemta brīvība, lielākā daļa dalībvalstu uzskata, ka šīs prasības darbojas pietiekami efektīvi, pateicoties vispārējiem valsts tiesību aktu noteikumiem, piemēram, konstitucionālajiem principiem, kas paredz cilvēka cieņas un piemērojamo cilvēktiesību standartu ievērošanu, ietverot arī ANO Konvenciju par bērna tiesībām, ko ratificējušas visas ES dalībvalstis.

3.13. Tiesības uz privātās dzīves aizsardzību (14. pants)

Bērnu privātums kriminālprocesa laikā, arī attiecībā uz viņu personas informāciju kriminālllietā, būtu jānodrošina pēc iespējas labākā veidā, lai cita starpā novērstu stigmatizāciju kā šķērsli viņu reintegrācijai sabiedrībā. Tādēļ atbilstoša bērnu aizsardzības prasība ir noteikta direktīvas **14. panta 1. punktā**.

Direktīvas **14. panta 2. punktā** ir noteikts, ka tiesas sēdes, kurās iesaistīti bērni, parasti ir slēgtas, vai arī ir ļauts tiesām vai tiesnešiem pieņemt lēmumu noturēt šādas sēdes kā slēgtas, savukārt **3. punktā** ir noteikts, ka ir jāveic atbilstīgi pasākumi, lai nodrošinātu, ka nopratināšanas audiovizuālie ieraksti netiek publiski izplatīti.

Atbilstības problēmas kāda no šiem noteikumiem transponēšanā tika konstatētas tikai dažās dalībvalstīs. Tomēr šķiet, ka daudzās dalībvalstīs to valsts noteikumu darbības joma, ar kuriem transponē bērnu vispārējās tiesības uz privātās dzīves aizsardzību, kā noteikts 14. panta 1. punktā, neattiecas uz bērniem, kurus tur aizdomās par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, bet kurus kompetentās iestādes vēl nav oficiāli noteikušas par aizdomās turēto vai apsūdzēto personu (vai noteikušas līdzvērtīgus statusus atbilstīgi šiem jēdzieniem attiecīgajās dalībvalstīs). Tas ir saistīts ar direktīvas darbības jomas nepareizu transponēšanu[25].

Jebkurā gadījumā dalībvalstīm saskaņā ar **14. panta 4. punktu**, kā arī ievērojot vārda un informācijas brīvību, kā arī mediju brīvību un plurālismu, ir arī jāmudina mediji veikt pašregulējošus pasākumus, lai sasniegtu direktīvas privātuma noteikumu mērķus.

Tāpēc lielākā daļa dalībvalstu oficiāli nepaziņoja par šā noteikuma transponēšanas pasākumiem. Tomēr atbildē uz Komisijas apspriešanos par praktiskajiem īstenošanas pasākumiem vairāk nekā trešdaļa dalībvalstu norādīja, ka medijiem vismaz daļēji ir saistoši tiesību akti, kas aizliedz izplatīt tādu bērnu personas informāciju, attēlus vai ierakstus, kuri ir aizdomās turētie vai apsūdzētie. To papildina pašregulācija. Citas dalībvalstis norādīja, ka

[25] Sk. 3.1. iedaļu.

mediji valsts tiesību sistēmā darbojas saskaņā ar pamatnostādnēm, ko izdevušas īpašas valsts pārvaldes iestādes, un/vai saskaņā ar pašu mediju izraudzītiem ētikas kodeksiem bez valsts iejaukšanās.

3.14. Bērnu tiesības uz to, ka procesa laikā viņus pavada personas, kam ir vecāku atbildība (15. pants)

Ir ieviesta tikai bērniem paredzēta procesuāla garantija, kas paredz bērna tiesības uz to, ka procesa laikā viņus pavada personas, kam ir vecāku atbildība, kā noteikts direktīvas **15. panta 1. punktā**, kā arī citos procesa posmos saskaņā ar **4. punktu**, ja tas ir bērna interesēs un nekaitē kriminālprocesam. Ja vairāk nekā vienai personai ir vecāku atbildība par to pašu bērnu, bērnam, kā noteikts 57. apsvērumā, vajadzētu būt tiesībām uz to, lai viņu pavada visas šīs personas, ja vien tas praksē nav neiespējams, neraugoties uz to, ka kompetentās iestādes ir pielikušas saprātīgas pūles, lai tas būtu iespējams.

Lielākā daļa dalībvalstu ir noteikušas šīs tiesības, lai gan dažas dalībvalstis ierobežo to darbības jomu, izmantojot atkāpes iespējas, kas nav paredzētas direktīvā. Tas arī ir saistīts ar direktīvas darbības jomas nepareizu transponēšanu[26].

Tomēr lielākā daļa atbilstības problēmu atklājās to noteikumu transponēšanā, kas attiecas uz cita piemērota pieaugušā iecelšanu, kā izklāstīts 2. un 3. punktā, un kas ir līdzīgi direktīvas 5. pantā izklāstītajiem noteikumiem.

Pirmām kārtām dažas dalībvalstis neļauj bērnam pašam iecelt citu piemērotu pieaugušo. Dažās citās dalībvalstīs kompetentajām iestādēm ir dota rīcības brīvība izslēgt personas, kam ir vecāku atbildība, no procesa, ne vienmēr pastāvot pienākumam nodrošināt, ka to vietā tiek iecelts cits piemērots pieaugušais. Tas galvenokārt ir saistīts ar to, ka nav ieviests jēdziens "cits piemērots pieaugušais", kas nav arī oficiāli iecelts par bērna faktisko likumīgo aizbildni, piemēram, skolotājs vai ģimenes loceklis, kuram nav likumīgas vecāku atbildības par bērnu.

Kopumā problēmas saistībā ar tiesību tikt pavadītiem atbilstīgu transponēšanu var būtiski negatīvi ietekmēt bērna faktisko izpratni par kriminālprocesu un viņa spēju īstenot savas procesuālās tiesības. Jo īpaši bērni, kuri, piemērojot direktīvas 6. panta 6. punktu vai 6. panta 8. punktu, nesaņem advokāta palīdzību, var tikt atstāti bez piemērota pieaugušā pavadības un atbalstošas klātbūtnes.

3.15. Bērnu tiesības ierasties un klātienē piedalīties viņu lietas izskatīšanā tiesā (16. pants)

Direktīvas **16. panta 1. punktā** ir atgādinātas bērnu tiesības ierasties klātienē viņu lietas izskatīšanā tiesā. Tomēr tajā arī noteikts, ka dalībvalstīm ir jāveic visi vajadzīgie pasākumi, lai bērni varētu efektīvi piedalīties, arī dodot viņiem iespēju tikt uzklausītiem un paust savu viedokli. Kā ierosināts 60. apsvērumā, dalībvalstīm būtu jāveicina bērnu klātbūtne viņu iztiesāšanas laikā, arī personiski ar pavēsti aicinot bērnus uz tiesas sēdi un nosūtot pavēstes kopiju personai, kam ir vecāku atbildība, vai citam piemērotam pieaugušajam.

[26] Sk. 3.1. iedaļu.

No tām dažām dalībvalstīm, kuru tiesību akti nav pilnībā atbilstīgi šīm prasībām, divās ir paredzēts, ka dažos gadījumos vismaz daļa no tiesas procesa var notikt bez bērna fiziskas klātbūtnes.

Turklāt **16. panta 2. punktā** ir noteikta prasība, ka bērniem, kas tiesāti *in absentia*, ir tiesības uz jaunu lietas izskatīšanu tiesā, kas ļauj izskatīt (jaunus) pierādījumus, vai citu efektīvu tiesiskās aizsardzības līdzekli saskaņā ar Direktīvu (ES) 2016/343 un tajā izklāstītajiem nosacījumiem. Kopumā valstu tiesību aktu noteikumi, kas reglamentē šādus jautājumus, neattiecas tikai uz bērniem, bet gan uz visiem aizdomās turētajiem un apsūdzētajiem. Šajā kontekstā ir jānorāda, ka problēmas saistībā ar Direktīvas (ES) 2016/343 attiecīgo noteikumu transponēšanu, proti, 8. pantu par tiesībām piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā un 9. pantu par tiesībām uz lietas izskatīšanu no jauna, nav pareizi transponēti vismaz sešās dalībvalstīs[27], pret kurām ir sākta pārkāpuma procedūra.

3.16. Tiesības uz juridisko palīdzību (18. pants)

Bērniem, kas ir aizdomās turētie vai apsūdzētie, tāpat kā pieaugušajiem ir tiesības uz juridisko palīdzību, kā noteikts Direktīvā (ES) 2016/1919. Tomēr attiecībā uz bērniem **18. pantā** ir skaidri noteikts, ka valsts tiesību akti attiecībā uz juridisko palīdzību garantē ne tikai tiesības uz advokāta palīdzību, kas piešķirtas visiem aizdomās turētajiem un apsūdzētajiem, bet arī tiesību uz advokāta palīdzību efektīvu īstenošanu, kā noteikts šīs direktīvas 6. pantā.

Atbilstības problēmas saistībā ar Direktīvas (ES) 2016/1919 transponēšanu ietekmē arī juridiskās palīdzības sniegšanu bērniem. Tiek automātiski uzskatīts, ka tās dalībvalstis, kuras nav pareizi transponējušas Direktīvu (ES) 2016/1919, ir nepareizi transponējušas arī šīs direktīvas 18. pantu, ja vien transponēšanas problēma neskar tikai pieaugušus aizdomās turētos vai apsūdzētos, jo pastāv atšķirīgi noteikumi, kas reglamentē juridiskās palīdzības sniegšanu bērniem, kuri ir aizdomās turētie vai apsūdzētie, un kas atbilst Direktīvai (ES) 2016/1919. Attiecībā uz problēmām saistībā ar atbilstību Direktīvai (ES) 2016/1919 gandrīz visas dalībvalstis nav atbilstīgi transponējušas 4. panta 5. punktā paredzētos noteikumus par juridiskās palīdzības sniegšanas termiņiem[28]. Tā kā dalībvalstis, kurās ir šīs problēmas, bērniem piemēro tādus pašus noteikumus par juridisko palīdzību kā pieaugušajiem, minētās atbilstības problēmas saistībā ar Direktīvu (ES) 2016/1919 ir atbilstības problēmas arī saistībā ar šo direktīvu.

Kā norādīts saistībā ar direktīvas 6. panta transponēšanu, ne visas dalībvalstis paredz advokāta palīdzību, arī juridiskās palīdzības advokāta iecelšanu, sākot no direktīvā paredzētā visagrīnākā brīža. Tas arī ir saistīts ar direktīvas darbības jomas nepareizu transponēšanu[29].

Dažās dalībvalstīs bērniem, kas saņem juridisko palīdzību, noteiktos apstākļos ir arī jāatmaksā šīs izmaksas, lai gan advokāta palīdzības sniegšana ir obligāta. Kā uzsvērts

[27] Beļģija (INFR(2023)2094), Bulgārija (INFR(2023)2093), Horvātija (INFR(2023)2092), Ungārija (INFR(2023)2141), Latvija (INFR(2023)2140), Polija (INFR(2024)2034).

[28] Sk. Komisijas ziņojumu Eiropas Parlamentam un Padomei par Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas (ES) 2016/1919 (2016. gada 26. oktobris) par juridisko palīdzību aizdomās turētajiem un apsūdzētajiem kriminālprocesā un pieprasītajām personām Eiropas apcietināšanas ordera procesā īstenošanu (COM(2023) 44 *final*).

[29] Sk. 3.1. iedaļu.

Direktīvas (ES) 2016/1919 īstenošanas ziņojumā[30], puse dalībvalstu kopumā ļauj atgūt izmaksas notiesāšanas gadījumā vai gadījumos, kad kriminālprocess tiek izbeigts tādu apstākļu dēļ, kas neatbrīvo personu, piemēram, noilguma termiņa beigu gadījumā. Dažos gadījumos šāda izmaksu atgūšana tiek veikta neatkarīgi no attiecīgo personu ekonomiskā/finansiālā stāvokļa.

3.17. Tiesiskās aizsardzības līdzekļi (19. pants)

Tiesības uz efektīviem tiesiskās aizsardzības līdzekļiem, kas nostiprinātas Hartas 47. pantā, ir procesuālās pamattiesības. Tādēļ **19. pantā** ir noteikts, ka dalībvalstīm ir jānodrošina, ka bērniem ir pieejams efektīvs tiesiskās aizsardzības līdzeklis saskaņā ar valsts tiesību aktiem gadījumos, kad ir pārkāptas viņu tiesības saskaņā ar šo direktīvu. Šo tiesiskās aizsardzības līdzekļu veids ir procesuālās autonomijas jautājums. Atbilstība šī noteikuma transponēšanā ir ļoti augsta. Visās dalībvalstīs ir pieejami vismaz kaut kāda veida tiesiskās aizsardzības līdzekļi gadījumā, ja tiek pārkāptas direktīvā noteiktās bērna tiesības.

3.18. Apmācība (20. pants)

Lai nodrošinātu direktīvas īstenošanu un piemērošanu tādā veidā, kas atbilst tās prasībām un mērķiem, ļoti svarīga ir efektīva un pastāvīga to profesiju pārstāvju apmācība, kuri kriminālprocesā saskaras ar bērniem, tādās jomās kā bērnu tiesības, piemērotas nopratināšanas metodes, bērnu psiholoģija un saziņa bērnam piemērotā valodā. Tāpēc 20. pantā ir noteiktas prasības šādas apmācības nodrošināšanai dažādiem būtiskiem dalībniekiem. Pieejas šo prasību transponēšanai dalībvalstīs ir ļoti atšķirīgas.

Panta **1. punktā** ir noteikts, ka dalībvalstīm jānodrošina, ka tiesībaizsardzības iestāžu un ieslodzījuma vietu darbinieki, kas strādā ar lietām, kurās ir iesaistīti bērni, tiek īpaši apmācīti atbilstīgi viņu saskarsmei ar bērniem. Tomēr tas, ka trūkst vispāratzītu apmācības sistēmu, kurām tiktu piemēroti kvalitātes kontroles mehānismi, praksē veicina atbilstības problēmas daudzās dalībvalstīs. Dažas dalībvalstis ir transponējušas direktīvas apmācības prasības tikai vai nu attiecībā uz tiesībaizsardzības iestāžu, vai arī attiecībā uz ieslodzījuma vietu darbiniekiem. Daudzas dalībvalstis dalību attiecīgajās apmācībās noteikušas par brīvprātīgu pasākumu. Šķiet, ka pastāv arī būtiskas atšķirības piedāvāto apmācību regularitātē. Pēc apspriešanās dažas dalībvalstis apstiprināja, ka apmācību nodrošina tikai *ad hoc* kārtībā, pamatojoties uz iekšējo vajadzību novērtējumu, savukārt citas ir izveidojušas regulārus apmācības ciklus. To ir uzsvērusi arī Pamattiesību aģentūra[31]. Turklāt ieinteresētās personas, ar kurām notika apspriešanās, norāda uz iespējamiem trūkumiem sniegtās apmācības kvalitātē. Attiecībā uz tiesnešiem un prokuroriem, kas nodarbojas ar kriminālprocesiem, kuros iesaistīti bērni, dalībvalstīm saskaņā ar **2. punktu** ir vismaz jāveic atbilstīgi pasākumi, lai nodrošinātu, ka viņiem ir īpašas zināšanas šajā jomā vai efektīva piekļuve īpašai apmācībai.

[30] Turpat.

[31] Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūras pētījums (2022. gads), "*Children as suspects or accused persons in criminal proceedings – procedural safeguards*" ("Bērni kā aizdomās turētie vai apsūdzētie kriminālprocesā – procesuālās garantijas"), pieejams vietnē https://fra.europa.eu/de/publication/2022/children-criminal-proceedings.

Šādi "atbilstīgi pasākumi" ne vienmēr attiecas tikai uz tiesību aktiem, un tajos jebkurā gadījumā būtu jāņem vērā tiesu neatkarība un atšķirības tiesu iestāžu organizācijā dalībvalstīs, kā arī par tiesnešu un prokuroru apmācību atbildīgo personu, piemēram, neatkarīgu valsts tiesiskās apmācības institūtu, loma. Tāpēc lielākajā daļā dalībvalstu, kurās ir ieviestas tiesību aktu prasības attiecībā uz tiesnešu un prokuroru apmācību, šādi noteikumi ir ļoti vispārīgi, un šīs dalībvalstis norādīja uz papildu praktiskās īstenošanas pasākumiem, arī pasākumiem, ko veic neatkarīgas struktūras tiesu sistēmas profesiju pārstāvju apmācībai un pašregulācijai.

Dalībvalstīs, kurās nav tiesību aktu noteikumu par prokuroru un tiesnešu apmācību, ir ieviesti dažādi īstenošanas satvari, kas galvenokārt ir atkarīgi no praktiskiem īstenošanas pasākumiem. Pēc apspriešanās divas dalībvalstis norādīja, ka to tiesību sistēma ietver īpašas nepilngadīgo tiesas un prokuratūras dienestus. Darbam šajos amatos var iecelt tikai tos tiesnešus un prokurorus, kuri ir ieguvuši īpašas zināšanas apmācībās, ko attiecīgās mācību iestādes piedāvā tiesnešiem un prokuroriem. Turklāt ir arī tādas dalībvalstis, kurās īpašas mācību iestādes piedāvā īpašu apmācību, bet šķiet, ka vismaz dažiem attiecīgajiem tieslietu speciālistiem tā ir brīvprātīga. Ar to ne vienmēr pietiek, lai nodrošinātu, ka visas attiecīgās personas faktiski saņem īpašu apmācību.

Saskaņā ar **3. punktu** ir jāveic arī atbilstīgi pasākumi, lai vismaz veicinātu šādas īpašas apmācības sniegšanu advokātiem, kas darbojas kriminālprocesā, kurā iesaistīti bērni, protams, ņemot vērā nepieciešamību ievērot advokāta profesijas neatkarību un par advokātu apmācību atbildīgo personu, piemēram, valsts advokātu asociāciju, lomu.

Pēc apspriešanās par šo jautājumu dažas dalībvalstis norādīja, ka tās nodrošina finansējumu valsts advokātu asociācijām, lai atvieglotu advokātu pienācīgu apmācību par bērniem draudzīgām tiesu metodēm, un/vai pieprasa, lai advokāti, kas vēlas tikt iekļauti to advokātu sarakstā, kuriem atļauts sniegt juridisko palīdzību bērniem, būtu izgājuši īpašu apmācību. Tomēr lielākā daļa dalībvalstu norādīja, ka to tiesību sistēmā apmācību pilnībā reglamentē un nodrošina valsts advokātu asociācijas un ka valsts neiejaucas šajā jautājumā.

Visbeidzot, **4. punktā** dalībvalstis tiek aicinātas veicināt iniciatīvas, kas ļauj tiem, kuri sniedz bērniem atbalstu un atjaunojošās justīcijas pakalpojumus, saņemt atbilstošu apmācību un ievērot profesionālos standartus attiecībā uz objektivitāti, cieņu un profesionalitāti. Tas būtu jāpanāk, izmantojot dalībvalstu sabiedriskos pakalpojumus vai bērnu atbalsta organizācijas.

Pēc apspriešanās dažas dalībvalstis sniedza informāciju par praktiskiem īstenošanas pasākumiem un struktūrām, kas ieviestas, lai atvieglotu bērnu atbalsta un atjaunojošās justīcijas speciālistu apmācību. Pieņemtie pasākumi cita starpā ir šādi: īpašu mācību iestāžu/programmu izveide; finansējuma nodrošināšana pilsoniskās sabiedrības organizācijām, kas nodrošina attiecīgu apmācību un norādījumus; prasība, ka visiem speciālistiem, kas strādā ar bērniem, profesionālās kvalifikācijas ietvaros jāapgūst pamata apmācības kurss par bērna tiesībām; un valsts finansētu tiesu iestāžu darbinieku apmācības kursu atvēršana citu profesiju pārstāvjiem, jo īpaši probācijas amatpersonām un profesionāļiem, kas vada mediācijas procedūras.

3.19. Datu vākšana (21. pants)

Lai uzraudzītu un novērtētu šīs direktīvas efektivitāti, ir jāvāc attiecīgi dati. Tāpēc saskaņā ar **21. pantu** dalībvalstīm līdz 2021. gada 11. jūnijam bija jānosūta Komisijai pieejamie dati, kas parāda, kā šajā direktīvā noteiktās tiesības ir īstenotas, un pēc tam tas ir jādara reizi trijos gados.

Saskaņā ar 64. apsvērumu šādiem datiem būtu jāietver gan tiesu iestāžu un tiesībaizsardzības iestāžu reģistrētie dati, gan, ciktāl iespējams, veselības aprūpes un sociālās palīdzības dienestu apkopotie administratīvie dati par šajā direktīvā paredzētajām tiesībām, jo īpaši dati par to bērnu skaitu, kuriem ir nodrošināta advokāta pieejamība, veikto individuālo izvērtējumu skaitu, pratināšanu audiovizuālo ierakstu skaitu un to bērnu skaitu, kam ir atņemta brīvība.

Datus ir nosūtījušas vairāk nekā divas trešdaļas dalībvalstu. Tomēr pat tad, ja dati ir nosūtīti, tie reti ir bijuši tik visaptveroši, kā paredzēts direktīvā. Tādēļ dalībvalstīm pēc iespējas būtu jāpielāgo sava datu vākšanas prakse saskaņā ar direktīvu.

3.20. Izmaksas (22. pants)

Visbeidzot, direktīva reglamentē tādu papildu procesuālo izmaksu sadali, kas saistītas ar tiesību uz individuālu izvērtējumu piemērošanu, kā noteikts direktīvas 7. pantā, tiesību uz medicīnisku izmeklēšanu piemērošanu, kā noteikts direktīvas 8. pantā, un nopratināšanas audiovizuālajiem ierakstiem, kā paredzēts direktīvas 9. pantā. Direktīvas **22. pantā** ir noteikts, ka šīs izmaksas vienmēr sedz dalībvalstis neatkarīgi no procesa iznākuma, izņemot izmaksas, kas rodas, piemērojot tiesības uz medicīnisko izmeklēšanu, ja tās sedz medicīniskā apdrošināšana.

Dažās dalībvalstīs tomēr nav skaidri nodrošināts, ka valsts sedz šādas izmaksas, savukārt citās valsts tiesību aktos faktiski ir tieši paredzēts, ka vismaz daļu no izmaksām jāsedz bērnam vai nu kopumā, vai vismaz gadījumos, kad bērns tiek atzīts par vainīgu. Tas šādās dalībvalstīs rada nepamatotu finansiālu slogu bērniem un galu galā personai(-ām), kam ir vecāku atbildība, un rada atbilstības problēmu.

3.21. Transponēšana (24. pants)

Direktīvas **24. panta 1. punktā** dalībvalstīm ir noteikts pienākums pieņemt pasākumus, lai transponētu direktīvu, un par to informēt Komisiju. Tomēr tāpat ir noteikts, ka, kad dalībvalstis pieņem minētos noteikumus, tajos ietver atsauci uz šo direktīvu vai šādu atsauci pievieno to oficiālajai publikācijai. Šāda veida noteikums tiek saukts arī par "atsauces klauzulu". Tā nolūks ir nodrošināt transponēšanas pasākumu pietiekamu publicitāti un ļaut attiecīgajām personām noskaidrot savu tiesību un pienākumu tvērumu konkrētajā jomā, ko reglamentē ES tiesību akti, kā tie transponēti valsts tiesību aktos[32].

Dalībvalstis var brīvi izvēlēties, kā izdarīt šo atsauci, ja vien tās pieņem īpašu transponēšanas pasākumu (*acte positif de transposition*), kas skaidri atsaucas uz direktīvu. Jo īpaši attiecībā uz iepriekš spēkā esošiem tiesību aktiem tas varētu būt, piemēram, īpašs tiesību akts, kas

[32] Tiesas 2003. gada 27. februāra spriedums Komisija/Beļģija, C-415/01, EU:C:2003:118, 21. punkts.

publicēts dalībvalsts oficiālajā vēstnesī un kurā nepārprotami norādīti iepriekš spēkā esošie normatīvie un administratīvie akti, ar kuriem, kā attiecīgā dalībvalsts uzskata, ka tā ir transponējusi direktīvu. Tāpēc tiesību aktu grozījumi nav obligāti nepieciešami. Tomēr, ja netiek veikti nekādi pasākumi, lai nodrošinātu atsauci uz direktīvu, Komisija attiecīgos pasākumus var nepieņemt kā transponēšanas pasākumus.

Sākotnēji tikai trīs dalībvalstis pilnībā īstenoja direktīvā paredzēto atsauces klauzulu. Lielākā daļa citu dalībvalstu šo prasību izpildīja tikai attiecībā uz jauniem pasākumiem, kas pieņemti, lai transponētu direktīvu, nevis attiecībā uz iepriekš spēkā esošiem tiesību aktiem, savukārt dažas dalībvalstis šo prasību neīstenoja vispār. Tas, ka atsauces klauzula nav īstenota pareizi, bija uzsvērts pārkāpuma procedūrās pret 22 dalībvalstīm, kurās ir šie pārkāpumi.

Pēc diskusijām ar dalībvalstīm Komisija 2024. gada 30. aprīlī ierosināja viena gada izmēģinājuma posmu, kurā saskaņā ar atsauces klauzulā paredzēto prasību nodrošina valsts transponēšanas pasākumu oficiālu publikāciju *EUR-Lex*. Izmēģinājuma posma beigās Komisija izvērtēs rezultātus un dalībvalstu praksi. Ja netiks konstatēts, ka izmēģinājuma posms devis vajadzīgos rezultātus, Komisija patur tiesības atsākt to pienākumu izpildi, kas izriet no atsauces klauzulām. Tikmēr sūdzības par notiekošajām procedūrām pirmstiesas posmā vai jautājumiem par atsauces klauzulās paredzēto prasību izpildi netiks (tālāk) izskatītas, ja dalībvalstis būs piekritušas hipersaišu un/vai dokumentu publicēšanai tieši *EUR-Lex*.

Neskatoties uz *EUR-Lex* risinājuma neapšaubāmajām priekšrocībām piekļūstamības ziņā, dalībvalstīm ir tiesības atteikties no šīs publicēšanas metodes, ja tās apņemas savos valsts transponēšanas pasākumos sistemātiski un tieši atsaukties uz direktīvām vai publicēt šajā sakarā oficiālus valsts paziņojumus gan attiecībā uz valsts tiesību aktiem, kas pieņemti pirms vai pēc attiecīgās transponējamās direktīvas pieņemšanas.

4. DIREKTĪVAS 6. PANTA PIEMĒROŠANA

Papildus direktīvas 6. panta transponēšanas vispārējam novērtējumam Komisija arī apņēmās ziņot par šā noteikuma piemērošanu. Šajā nolūkā, kā minēts šā ziņojuma ievadā, Komisija apspriedās ar dalībvalstīm un lūdza tās sniegt attiecīgu informāciju un statistiku. Dalībvalstīm tika lūgts sniegt informāciju/datus par savu praksi/praktisko kārtību attiecībā uz:

(a) tiesībām tikties ar advokātu pirms nopratināšanas, kā noteikts 4. punkta a) apakšpunktā;
(b) noteikumiem par saziņas konfidencialitāti, kā izklāstīts 4. punkta a) apakšpunktā un 5. punktā;
(c) 6. punktā paredzēto uz samērīguma principa balstītās atkāpes iespēju un 8. punktā paredzēto pagaidu atkāpes iespēju;
(d) noteikumiem par nopratināšanas atlikšanu, kā izklāstīts 7. punktā; kā arī
(e) attiecīgo judikatūru.

Tika saņemtas šādas atbildes.

Pirmkārt, attiecībā uz tiesībām pirms nopratināšanas tikties ar advokātu un apspriesties ar to visas dalībvalstis, izņemot divas, ziņoja, ka to tiesību akti neparedz minimālo/maksimālo šādu apspriežu ilgumu. Lielākā daļa dalībvalstu norāda, ka praksē

bērniem un viņu advokātiem tiks dots tik daudz laika, cik nepieciešams. Tiek ziņots, ka vairumā gadījumu šādas apspriešanās ilgums ir aptuveni 30 minūtes.

Tomēr dažās dalībvalstīs apspriešanās principā ir ierobežota līdz 30 minūtēm, un to var pagarināt tikai pēc pamatota pieprasījuma. Pasākumi, kas nosaka šādu vispārēju ierobežojumu attiecībā uz laiku, kas piešķirts bērniem apspriedēm ar advokātu, paši par sevi nav pretrunā direktīvai. Tomēr ir jānodrošina, ka praksē pieprasījums pagarināt šo laiku vienmēr tiek apmierināts, ja tas ir nepieciešams, lai nodrošinātu taisnīgu lietas izskatīšanu, it sevišķi gadījumos, kad bērnam var būt vajadzīgs vairāk laika ar savu advokātu, piemēram, saziņas grūtību dēļ.

Dažu dalībvalstu gadījumā sniegtā informācija arī liecina, ka tās nenodrošina, ka bērnam vienmēr ir iespēja personīgi tikties ar advokātu šādas apspriešanās nolūkā. Minētajās dalībvalstīs vismaz dažos gadījumos apspriešanās notiek tikai pa tālruni. Šī prakse principā neatbilst direktīvā noteiktajām tiesībām "tikties" ar advokātu, jo tikšanās nozīmē, ka ar advokātu jātiekas klātienē. Ir sīkāk jāizvērtē, vai dažos gadījumos to varētu pamatot, balstoties uz bērna interesēm.

Otrkārt, attiecībā uz noteikumu par bērna un viņa advokāta saziņas konfidencialitāti piemērošanu, kā noteikts 4. punkta a) apakšpunktā un 5. punktā, visas atbildes sniegušās dalībvalstis ziņoja, ka vienmēr tiek nodrošināta bērna un viņa advokāta apspriešanās konfidencialitāte. Vairākums norādīja, ka šim nolūkam ir pieejamas atsevišķas telpas, ja bērnus ir aizturējusi policija vai viņi ir pirmstiesas apcietinājumā.

Tomēr šķiet, ka vismaz divas dalībvalstis pieļauj šādu telpu vizuālu uzraudzību. Lai gan direktīvā šāda prakse nav skaidri aizliegta, tā var radīt bažas, ja personai(-ām), kas veic uzraudzību, ir redzami juridiski konfidenciāli dokumenti vai citi materiāli, kurus bērns un viņa advokāts izskata šādas apspriešanās laikā.

Treškārt, aplūkojot direktīvas 6. un 8. punktā paredzēto atkāpes iespēju piemērošanu, dažas no atbildes sniegušajām dalībvalstīm norādīja, ka šāda atkāpes iespēja nav paredzēta to tiesību sistēmās. Tās dalībvalstis, kuras uzskatīja, ka tā ir paredzēta, vai nu norādīja, ka nav pieejami dati par to gadījumu skaitu, kuros ir piemērota atkāpes iespēja, vai arī vienkārši nesniedza nekādus skaitļus. Viena dalībvalsts norādīja, ka to tiesību sistēmā pastāv atkāpes iespēja, bet tā vēl nav piemērota.

Dalībvalstīm arī tika lūgts norādīt valsts iestādi, kas ir atbildīga par 6. punktā prasītā novērtējuma veikšanu, lai pārliecinātos, vai atkāpe no direktīvas prasībām par advokāta palīdzības sniegšanu ir samērīga un saderīga ar bērna tiesībām uz taisnīgu tiesu un viņa tiesību uz aizstāvību efektīvu īstenošanu. Uz šo jautājumu lielākā daļa dalībvalstu atbildēja, ka atbildīgā iestāde ir tā, kuras mērķis ir veikt nopratināšanu vai citu izmeklēšanas darbību (parasti policija), vai arī iestāde, kas tobrīd kopumā atbild par procesu (parasti prokurors vai izmeklēšanas tiesnesis pirmstiesas posmā atkarībā no tiesību sistēmas). Neliels skaits dalībvalstu vienmēr prasa tiesu iestādei veikt attiecīgo novērtējumu.

Tomēr joprojām nav skaidrs, vai visos gadījumos, kad atbildīgā iestāde ir tiesībaizsardzības iestāde, lēmums par atkāpes piemērošanu tomēr ir jāapstiprina prokuroram vai izmeklēšanas tiesnesim, vai arī tas tiks pārsūdzēts tiesā tiesas procesa laikā. Tas būtu svarīgi, lai nodrošinātu efektīvu tiesisko aizsardzību un ideālā gadījumā arī novērstu jebkādu iespējamu atkāpes iespējas ļaunprātīgu izmantošanu.

Būtībā tādas pašas atbildes tika saņemtas arī attiecībā uz direktīvas **8. punktā** paredzētās pagaidu atkāpes iespējas piemērošanu. Netika sniegti dati par piemērošanas biežumu, un joprojām nav skaidrs, vai tiesībaizsardzības iestādes lēmumu piemērot atkāpes iespēju vienmēr ir iespējams pārsūdzēt tiesā.

Ceturtkārt, attiecībā uz 7. punktā paredzēto nopratināšanas atlikšanas noteikumu piemērošanu gandrīz puse dalībvalstu sniedza informāciju par to, kā 6. panta 7. punktā ieviestais jēdziens "saprātīgs laikposms" tiek interpretēts to tiesību sistēmā.

Lielākā daļa šo jēdzienu skaidri nedefinē valsts tiesību aktos, bet ļauj kompetentajām iestādēm interpretēt šo jēdzienu katrā gadījumā atsevišķi, ņemot vērā lietas individuālos apstākļus, jo īpaši to, vai bērnam ir vai nav atņemta brīvība.

Tomēr dažas dalībvalstis ir norādījušas konkrētus ierobežojumus attiecībā uz laiku, kas tiks piešķirts bērna izvēlētajam advokātam, lai tas varētu ierasties. Tas svārstās no vienas stundas līdz trim dienām (gadījumos, kad bērnam nav atņemta brīvība un nav paredzams, ka kavēšanās varētu apdraudēt izmeklēšanu).

Kā uzsvērts diskusijā par 6. panta 7. punkta transponēšanu, direktīvā nav definēts jēdziens "saprātīgs laikposms". Tomēr Komisija uzskata, ka tas būtu jāinterpretē kā "tik ilgi, cik nepieciešams, lai advokāts ierastos klātienē", ar to saprotot, ka nepārprotami pārspīlētu vai nepamatotu kavējumu gadījumos dalībvalstīm ir atļauts uz konkrētās darbības laiku iecelt citu advokātu, kurš pilda pienākumus.

Visbeidzot, runājot par attiecīgo valsts līmeņa judikatūru, kurā ir norādīts uz 6. pantā paredzēto bērna tiesību pārkāpumu, jo īpaši saistībā ar 6. un 8. punktā noteikto atkāpes iespēju piemērošanu, dalībvalstis norādīja, ka tās nav informētas par šādiem gadījumiem un/vai neglabā attiecīgos statistikas datus. Tāpēc Komisija nevarēja novērtēt, kādas konkrētas 6. panta atbilstības problēmas varētu būt radušās praksē, vai šādu gadījumu biežumu.

5. SECINĀJUMS

Direktīvas mērķis ir visaptverošā veidā stiprināt un papildināt procesuālās garantijas bērniem, kuri ir aizdomās turētie vai apsūdzētie kriminālprocesā, lai nodrošinātu, ka viņiem ir reāla un efektīva iespēja pilnībā izprast pret viņiem ierosināto procesu un sekot tam, kā arī īstenot savas tiesības uz taisnīgu tiesu. Tādējādi šī direktīva ir ievērojami pavirzījusies uz priekšu centienos nodrošināt vienlīdzīgu tiesu iestāžu pieejamību visā ES vienai no visneaizsargātākajām aizdomās turēto un apsūdzēto personu kategorijām. Tās pozitīvās ietekmes potenciāls attiecas ne tikai uz dalībvalstu savstarpējās uzticēšanās citu dalībvalstu tiesību sistēmām stiprināšanu, bet arī uz recidīva novēršanu un bērnu sociālās rehabilitācijas un reintegrācijas veicināšanu.

Tomēr šajā ziņojumā ir uzsvērts, ka dažās dalībvalstīs joprojām pastāv atbilstības problēmas būtisku direktīvas noteikumu īstenošanā. Tas it sevišķi attiecas uz un rada problēmas saistībā ar to valsts pasākumu darbības jomu, ar kuriem īsteno direktīvu, un galveno materiālo tiesību normu transponēšanu, arī par tiesībām uz informāciju, advokāta palīdzību, tiesībām uz individuālu izvērtējumu un noteikumiem par brīvības atņemšanu un apiešanos brīvības atņemšanas gadījumā. Pamatojoties uz informāciju, kas savākta šī ziņojuma sagatavošanas vajadzībām, šķiet, ka pastāv atbilstības problēmas attiecībā uz direktīvas 6. panta

piemērošanu, it sevišķi saistībā ar noteikumiem par nopratināšanas atlikšanu un tiesībām pirms nopratināšanas tikties ar advokātu un apspriesties ar to.

Komisija prioritārā kārtā turpinās izskatīt pārkāpuma lietas, kas sāktas par to, ka direktīva nav pilnībā transponēta, un turpinās novērtēt, kā dalībvalstis ievēro direktīvu. Vajadzības gadījumā Komisija veiks visus vajadzīgos pasākumus, lai visā ES nodrošinātu direktīvas noteikumu ievērošanu.